

ARISSI

PRO D. GEORGIO CO
mici ab Erpach, Palatinatus Rheni Archiep
serna, Praefidi Alsatie &c. Domino
suo Clementi, Philippus Me
lanchihon. S.

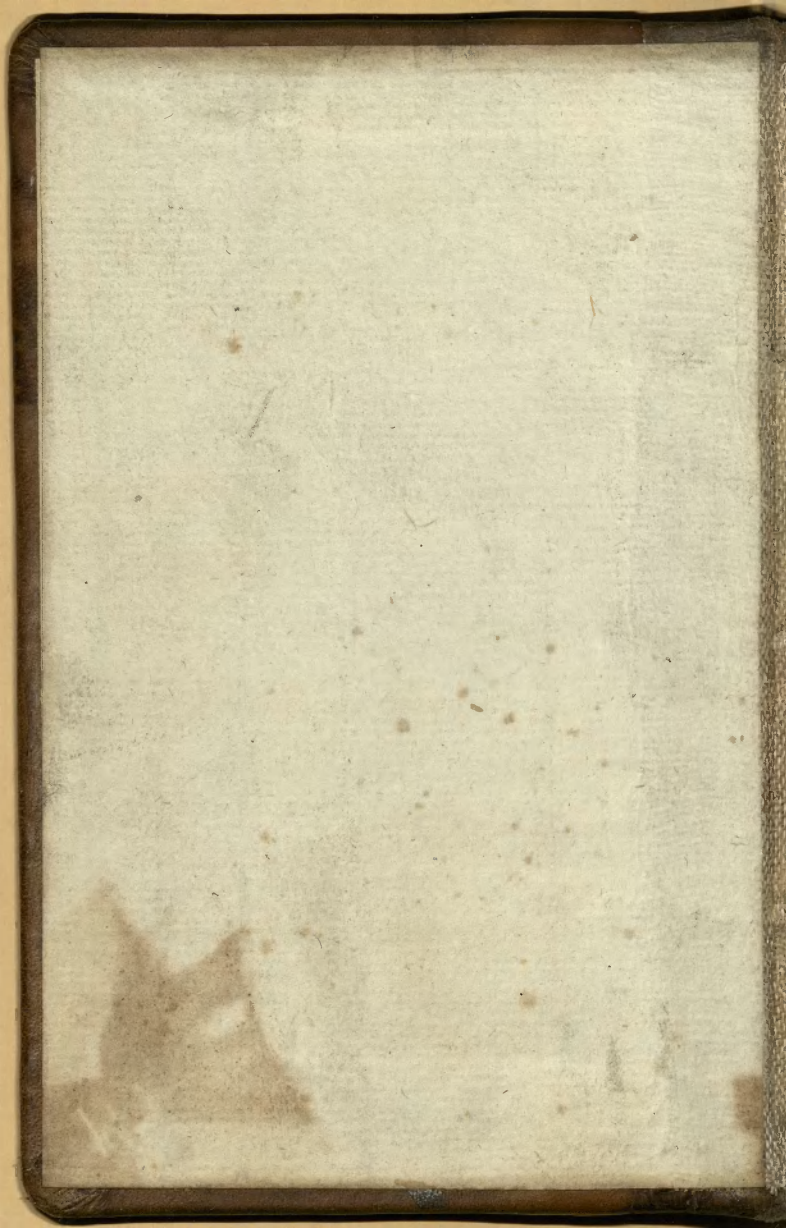

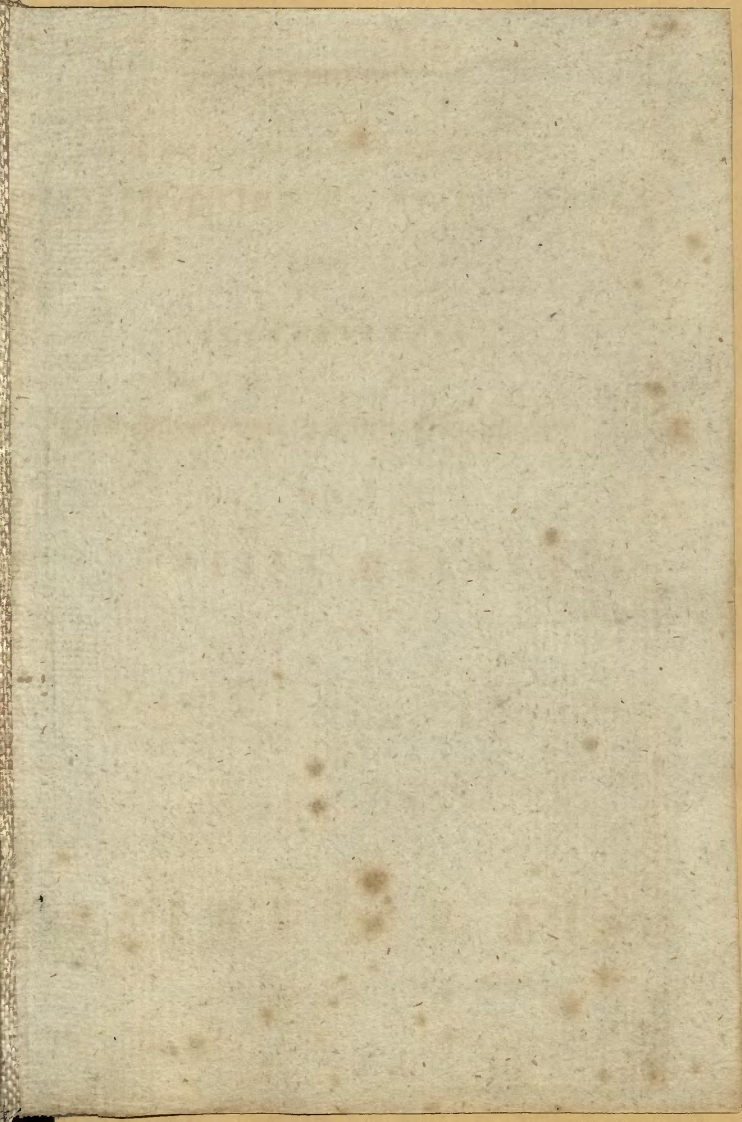
VM PRO
ea admira
tione, quā
de te, Clarif
sime uir, q̄
tempore &
Lipsiæ te pri
mum uide
bā, & de re
bus grauis
simis, ut tū
forte incide
rant, cum
summa prudentia, summaq; facundia disse
rentem audiebam, concepi, singulari quodā
studio erga te accensus fuisset, iā olim equi
dem optaui, animum atq; uoluntatem hanc
meam digno atq; idoneo aliquo argumēto
tibi declarare posse. Ea enim pulcherrima
rum rerum propria quædam uis est, ut non
solum animorum nostrorum sensus, recor
datione sui afficiant atq; oblectēt, uerum etiā
eiusmodi

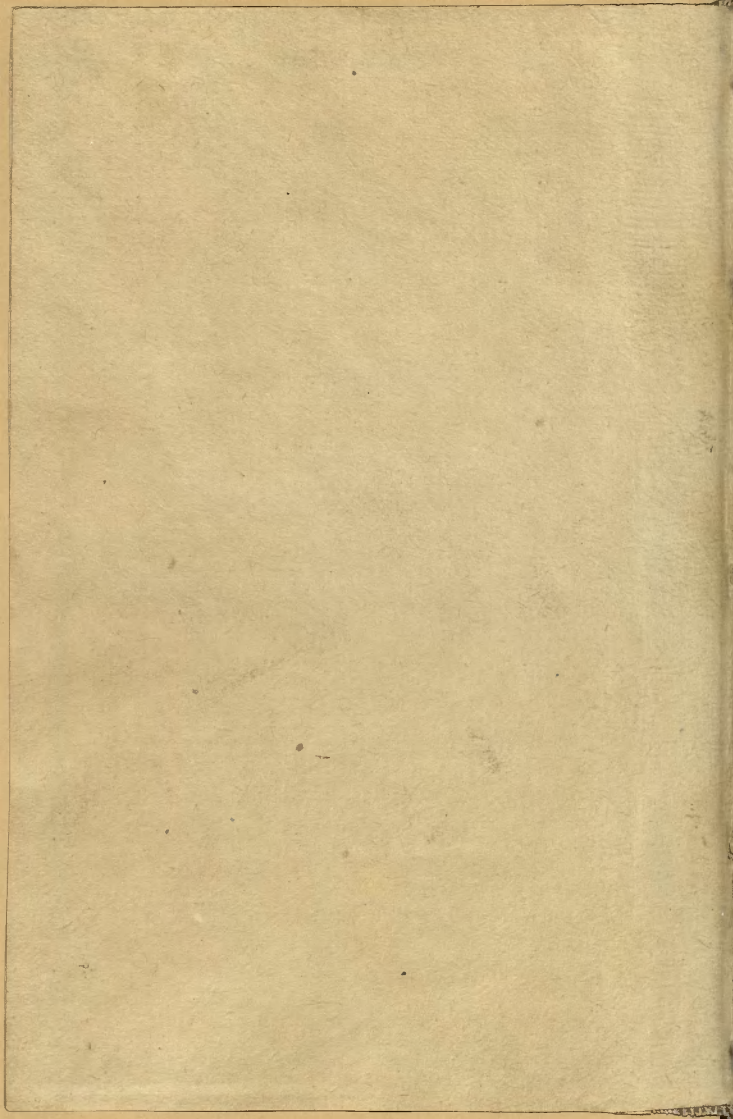
EPÍST. NVNCVPAT.

eiusmodi desyderio impletos a se dimittant,
ut quātumuis procul amotus atq; sepositus
fueris, subinde tamen recurrere & ad ea quę
absunt, præsens referri, tibi uideare. Et quę
admodum in excellentibus picturis ac tabu
lis accidere nobis ipsi uidemus, ut oculi no
stri contemplando, satiari fere nunq̄ possint,
semperq; nouum aliquid spectantibus no
bis sese offerat, quod discedentes ultro allici
at, detineatq; , ita ipsa uirtus quoq; sensus at
que cogitationes nostras trahit, neq; unq̄ a
sui admiratione quiescere, longiusue recede
re permittit. Itaq; etiam sit, ut non modo ipsi
intra nos earum rerum, quarum studio atq;
amore ita tenemur, uoluptatem capere con
tenti simus, uerum etiam nescio qua ui com
pulsis aliis quoq; eadem illa, quibus nos affici
mur, prædicare atq; cōmendare subinde stu
deamus: ac perinde atq; unq̄to aliquo deli
buri odores nostros in obuios ac proximos
quosq; diffundimus. Proinde cū eodem mo
do erga te, Clarifs. uir, ego quoq; cōmotus
& incensus iam diu essem, cuperemq; studiū
atq; affectum hunc meū etiam opere, ac ceu
manifesto aliquo signo, testatū facere, nuper
posteaq; Lucianicū in Demosthenem Enco
mium scholæ nostræ publice interpretandū
cepissem, ipsumq; libellum pro meo more
ac modo, Latīna oratione uertissem, operā
A 2

ORATIO

CASPARIS CRVCIGERI

HABITA IN PROMC=

CIONE MAGIS=

TRORVM.

ANNO.

M. D. XXXI.

DEPLORATIO CAPTAE

ROMAE.

DECLAMATIO DE

VESTITV.

VITEBERGAE.

M. D. XXXI.

2853

2893.1920

0

VM EX HOC LOCO

sape dictum sit de uniuersa
philosophia deq; harum arti-
um omnium dignitate, quæ in
scholis deo traduntur, quia
ad bene beatèq; uiuendum us-
dicantur esse necessariae, Ego
pro ingenij mei mediocritate
omissis illis preconijs superiorum disciplinarum,
quas arbitror propter manifestam utilitatem com-
mendatissimas esse omnibus, pauca quedam diare
institui de hoc genere disciplinarum, quod nos pro-
fitemur, & quo prima ætas ad percipiendas maio-
res artes preparatur. Quanq̃ enim & harum utili-
tates quotidie uobis in scholis decantant præceptores,
tamen hic aliquid de ea re diandum est, ut publico
mori seruiamus.

Et quia a me publico nomine habetur oratio,
tantum ei tribuetis autoritatis, Adolescentes, quan-
tum existimatis esse in hoc collegio uirorum optimo-
rum & doctissimorum, præceptorum uestrorum, qui
mibi hanc personam imposuerunt. Nam horum
omnium sententia mea uoce ad uos perfertur, qui
cum uobis optime consultum uelint, non desinunt
uos hoc in loco adhortari ad hæc studia colenda,

quæ tum uobis priuatim honesta atq; utilia, tum
reipub. retinendæ necessaria esse iudicant. Siquis
autem huius ordinis auctoritatem aspernatur, & iu-
dicia contemnit hominum, non solum peritorum, Sed
etiam toti reipublicæ optime cupientium, in hoc iu-
re desideranda erit humanitas.

Duxi autem uos adhortandos esse, ne studia
inferiorum artium negligatis quæ & si ad populum
parum habent ostentationis, tamen ad cognoscendas
superiores artes, quæ continēt administrationē reip.
uicini sternunt. Itaq; etiam de ordine discendi pauca
addemus, qui in omnibus rebus ualet plurimum ut
suauissimè dixit Xenophon, οὐδέμ' οὐτως οὐτε βυ-
χρισσορ οὐτε καλὸν ἀνθρώποις, ὥς ἢ ταξις.

Et ut inde sumam inicium, societatem quan-
dam artium inter se esse scitis, Quare etiam si quæ-
dam in uita excellere atq; eminere uidentur tamen
aliarum ope indigent. Quare imprudenter fa-
ciunt, qui dum ambitione aut spe quæstus incitati pro-
perant ad illas superiores, quarum fructus uersan-
tur ob oculos etiam imperitis, reliquas disciplinas
negligunt & contemnunt, quasi ad uitam inutiles.

Ac mihi cogitanti interdum uidetur huius so-
cietatis quædam in ipsis elementis literarum simili-
tudo esse, ubi etsi dignitate præstant uocales, tamen
sine

sine consonantibus sermo nequit existere . Et quoniam , ex literis omnes artes procreantur , uestigia quaedam in ipsis elementis animaduertere possumus , ut in seminibus , artium dissimilitudinis . Longe antecellunt omnibus uocales , quæ per se uitam & spiritum habent , quia perfectum sonum edunt , non adiutæ ab alijs . Reliquæ quasi tibiæ ab his inflatæ sonum accipiunt .

Significant igitur uocales principem omnium artium , doctrinam religionis , quæ longe supra alias artes collocata , gubernat omnia uitæ consilia negocia & studia . Nec uero ciuilibus disciplina sine religione contineri potest , Et iuris scientia plurimum a doctrina religionis mutuatur , Ideo sicut semiuocales & si habent obscuram quandam uocem , tamen suum munus tueri non possunt sine uocalibus , Ita in disciplina politica religio ciuilibus institutis uocem addit , tuetur autoritate sua ius humanum & emendat cum opus est .

Mutæ literæ quasi priuatam uitam significant , quæ uere muta est , hoc est agrestis & fera sine religione & ciuili consuetudine . Ut igitur sermo ex dissimilibus literis contextitur , Ita diuersa genera artium atq; actionum in uita necessaria sunt .

Quanquam autem iamdudum uereor ut uiri docti in hoc confesso has ineptias æquo animo ferant , tamen quoniam habetur oratio ad iuuentutem ,

Sperō eos boni consulturos esse hunc ludum, in quō
& societatem & gradus artium pingere uoluimus,
Et uisum est in ipsis elementis literarum pingere,
ut quoniam hæc quotidie ob oculis uersantur, sæpe
ueniant ista in mentem scholasticis, quorum cogita-
tione nobis quidem uidetur acui & formari iudiciū
de utilitate artium, Et ego in hac schola professor
grammaticus libenter sumpsi orationem ex hoc ar-
tificio, quod exerceo.

Cogitate autem, Adolescentes, quid futurum
sit, si quis consonantibus omissis, tantum uocalibus
uti uelit in loquendo, Is profecto cum tota rerum
natura pugnabit, Ideo enim literæ uocantur Elemen-
ta, quod sicut in natura, necessaria sunt elementa,
ex quibus corpora constant, Ita literæ necessarie
sunt ad sermonem componendum. Quare sicut illa
diuina series in uniuersitate rerum perturbaretur,
exempto uno elemento, Ita abiectis consonantibus
nulla articulata uox existere posset. Itaq;
sicut dissimilium literarum naturalis inter se societas
est, Ita dissimiles artes inter se copulatæ atq; de-
iunctæ sunt, At hunc chorum artium pertur-
bant isti, qui sentiunt inferiores disciplinas ad ui-
tam inutiles esse, quia carum fructus imperitis non
ita in conspectu est,

Si quis admirator cœli ac stellarum (Quid
enim

enim his corporibus pulchrius cogitari potest? uel
aquam ex rerum natura tolli quod impar sit stellarum
claritati, nonne hunc insanire diceremus? Si quis
propter admirationem doctrine religionis, iubeat
e uita tollere omnia iura atq; instituta ciuitatum, om-
nia uincula domesticæ uitæ, Nonne hunc omnes sani
homines ui atq; armis coercendum esse iudicarent?

Et uidimus his annis quosdam ἄνοσιως
θεολογῶντες dementatos huiusmodi fanaticis opi-
nionibus, erroris sui poenas dare. Meministis
enim Monetarium & Anabaptistas & hoc genus
alia portenta. Ad hunc modum iudicate insanire
eos, qui chorum & concentum artium perturbant,
neglectis & contemptis inferioribus artibus. Qua-
re sicut de literarum clementis cogitantes, totum
ἄλφα καὶ ὤμεινον necessarium esse ad sermonem dis-
citis, ita disciplinas omnes quæ in scholis tradun-
tur existimabitis ad uitam esse necessarias.

Nam is demum recte sentiet de artibus, qui
cum gradus earum animaduertit, intelliget singu-
las certæ utilitatis causa repertas esse.

Hæc dixi ad commo nefaciendos adolescentes,
quorum multos uidemus magno non tantum suo sed
reip. incommodo intempestiue properare ad supe-
riores disciplinas. Nam studia uestra non tantum
ad uos, Sed ad remp. pertinent,

Et hunc finem studiorum uestrorum uobis proponere debebatis, ut ea ad dandum consilium Reip. & ad docendas Ecclesias & retinendam doctrinam religionis conferenda esse statueretis, quorum nihil prestare poteritis sine perfecta doctrina. At perfecta doctrina nulli continget sine disciplinis inferioribus.

Cum hac cogitatione animus conformatus est, proxima de ordine discendi deliberatio esse debet. Neq; ego hoc loco dicam quanta sit uis ordinis in genere quae res & nota est, & latius patet quam ut hic expliari possit. Si agricola prius serere uelit, postea arare, aut si uelit sub canicula sementem facere, sub bruma arare, labor atq; impensa perierit. Ita si in percipiendis disciplinis non seruetur iustus ordo, profectus omnis desperandus erit.

Bonum malum fit, aiunt non datum in tempore, Proinde etiam optimarum & maximarum rerum studia noent, si non apto tempore suscipiantur. Quare maiores nostri ut ordinem discendi constituerent, certos gradus quasi classes excogitauerunt, per quos ordine ab inferioribus artibus traduceretur iuuentus ad superiores. Nunc quasi perfractis illis repagulis nullo ordine res geritur, Subito sicut fungi nascuntur nobis Theologi, Iurisconsulti & Medici, sine grammatica sine dialectica, sine ratio-

ne dicendi, sine incunabulis philosophiæ naturalis ac moralis, Quorum cognitio, non solum quia per liberalis est olim tradebatur communiter omnibus, priusquam admitterentur ad superiores disciplinas, Sed etiam quia iudicium acuit, & præparat ad res maiores percipiendas. Modo autem satis est asserre ad illas disciplinas grauissimas, magnum pileum & insignem contemptum omnis doctrine humanioris.

Hanc temeritatem nisi leges ac magistratus cohercebunt, breui nullæ erunt in rep. literæ, nulla doctrina ullius rei. Nam isti Theologi, iurisperiti ac Medici subito nascentes, nulla præditi liberali doctrina, non solum alias artes interire sinent, sed nec suas professiones tueri poterunt, Nec nihil pertinet hæc cura conseruandarum literarum ad magistratus. Ideo enim appellantur *Dij a Spiritu Sancto*, ut diuina dona in terris, religionem, ciuilem statum & omnes honestas artes tueantur ac retineant. Propter hanc procurationem diuinarum rerum gerunt augustum titulum, quo nullum habet magistratus ornamentum maius aut uenerabilius.

Quare conuenit eos prospicere, ne perturbato discendi ordine, honestæ discipline intercidant. Plato inquit *Respub. mutari si contingat musicam mutari*, Neq; id abs re dictum est, Sed hoc multo

uerius est , mutacione studiorum mutari respub.
Omnes autem mutationes rerum pub. ad magistra-
tuum curam pertinent. Et peruersa ratio discendi,
maximarum atq; optimarum rerum ruinam trahit,
Inprimis igitur in hac re uigilantes esse magistratus
oportet , Neq; dubito quin olim de his rebus nouas
leges condituri sint cū presentes turbæ atq; motus
rerum pub. consulescent. Quibus utinam contingat
Dei beneficio, facilis et mollis κατὰ σοφίαν

Interim tamen quantum nos autoritate , studio
ac diligentia consequi possumus dabimus operam,
ut ordine discat Iuuentus.

Sed hoc magna ex parte in uobis quoq; posi-
tum est. Nos enim & diligenter hac de re adhorta-
mur uos , & lectiones optimas in omnibus discipuli-
nis proponimus. Summa fide traduntur artes , que
continent rationem dicendi , Elementa philosophiæ
& mathematicum planissime proponuntur . In qua
schola secundus liber Plinij tam perspicue enarratus
est ut hic enarratur? Reliquum igitur est, ne uo-
bis ipsi deesse uelitis , sed presentibus commodis
fruamini .

Quod quidem ut faciatis adducere uos de-
bet , cum ipsa cognitionis suauitas , tum etiam uti-
litas . Nam incredibilem uoluptatem parit elo-
quentia. Mire delectat homines historia rerum ges-
tarum.

tarum, quæ & ipsa traditur, cum dicendi exempla proponuntur. Et nihil dulcius est quam intueri animo eas res, quæ in philosophia nobis traduntur, de magnitudine cœlestium corporum ac terræ, de varijs motibus siderum, quomodo lumina cœlestia uarie mixta inter se ac temperata, diuersos effectus pariunt in hac inferiori natura, sicut aliter atq; aliter mixtæ uocæ diuersas cantiones efficiunt. Inuat etiam uidere causas officiorum ciuiliū in natura diuinitus scriptas, & mirabili prudentia a doctis hominibus animaduersas.

Iam utilitas maxime percipitur ex his studijs, sunt enim ut græci dicunt τὸ οὐδ' in superioribus artibus, quæ ærte dicendi scientiam requirunt. Quid enim promouerit aliquis, si sermonis genus non queat iudicare? Et multa ubiq; sumuntur ex philosophia naturali ac morali, Quorum qui non uident fontes, turpiter interdum hallucinantur.

Et quoniam Reipub. interest bonas artes conseruare omnes scenciatis hoc a uobis rempub. petere, ut detis operam ne uestra negligentia artes intercitant, Cum autem maiora beneficia omnes a repub. quam a priuatis ullis, siue parentibus, siue amicis accipiamus, æquum est nos uicissim hanc illi gratiam reddere, & nostro labore artes retinere ac defendere.

Quare

Quare uos adhortor Adolescentes, ut ita inducatis animum, prius uobis cognoscenda esse elementa philosophiæ, quam ad superiores disciplinas acceditis, & in ea diligenter colloatis studium atq; operam.

ἄρ' ἤ' ἔτι μὲν σὺ τῶν ἄλλων Dimidium facti, qui bene cœpit, habet. Faciliora igitur omnia erunt istis in alijs disciplinis, qui recte cœperunt qui ad alias afferunt earum artium scientiam, sine quibus illæ neq; percipi, neq; tractari neq; intelligi possunt.

Et hanc orationem existimate me publica auctoritate habuisse, quam si quis contemnit, is sciat Deum ultorem huius contumeliæ fore. Ac Resp. ornauit etiam priuilegijs hæc nostra studia & honoribus quos nunc his iuuenibus libenter decernemus,

Quia singularem laudem hoc tempore in tanta peruersitate iudiciorum merentur isti, qui hæc communia philosophiæ studia attingerunt.

ORATIO

ORATIO

CVIVSDAM STUDIOSI DE
CAPTA ET DIREP-
TA VRBE RO-
MA ANNO.
1 5 2 7.

T SI INTELLIGE-
bam eos qui hoc loco pro
more scholæ fictas fabulas
agunt, multo minus oneris
sustinere, quã qui ueras caus-
sas tractandas suscipiunt
tamen me, non fiducia inge-
nij, quod sentio quam sit exiguum, Sed magnitudo
doloris perpulit ut hunc in locum non fictum argu-
mentum ex ueteri aliqua tragœdia, Sed historiam
adferrem nimis quam ueram. Sum enim dicturus
de crudelissima urbis Romæ direptione, & de plo-
raturus indignissimũ casum ciuitatis omnium, reginæ
atq; dominæ, Etenim cum nemo tam ferus sit, tam-
q; prorsus ab hominis sensu alienus qui non acer-
bissime ferat indignam patriæ quæ genuit, quæq;
educauit fortunam, quo tandem animo nos acciper-
urbis Romæ interitum atq; excidium deæt, cum

ea urbs una in terris fuerit omnium gentium com=
munis patria. Ego profecto non minus illius cala=
mitate commoueor, quam eius ipsius oppidi, quod
me primum nascentem excepit, aduersis rebus per=
turbarer. Cum igitur esset hoc in loco mihi pro=
more dicendum, non potui, cum esset animus dolo=
lore occupatus, alia de re orationem, instituire.
Vbi, dolet, inquit, ibi manum habet. Quare
cum assiduo uersaretur ob oculos eius urbis direp=
tio atq; incendium quæ nobis leges, quæ religio=
nes, quæ omnes honestas disciplinas tradidit, de=
niq; a qua plura beneficia, quam ab ipsa patria, in
qua quisq; genitus est omnes accepimus, coegit
me magnitudo doloris, de fortuna urbis, deq; mi=
serrimis temporibus queri. Præsertim in hoc
cetu, apud homines doctissimos, qui intelligunt
quantum huic urbi, ex qua literæ, et humanitas
huc importata est, omnes gentes debeant. Quod
autem de capta Troia uirgilius præfatur, Quis
cladem illius noctis, quis funera fando explicat
Aut possit lacrimis æquare labores, ego multo
iustius usurpem. Nulla est enim tanta eloquentia
quæ atrocitatem huius rei pro merito exponere
possit, quæue explicare queat, quantam ruinam om=
nium optimarum rerum, huius unius urbis euer=
sio secum trahat. Quid ullo seculo accidit indig=
nius

rius, quam quod ille ipse exercitus qui a Cæsare
in Italia, ad salutem omnium bonorum ad custodi-
endam urbem, imperij arcem, collocatus erat, illi
ipsi urbi nefariam uim, contra optimi principis
Caroli uoluntatem, contra disciplinae militaris le-
ges, contra auspicia, contra maiorum exempla,
intulit. Est enim liberandus culpa Cæsar, qui eti-
am si iustis de causis Romano Pontifici irascitur,
tamen hoc exitu uictoriae nimime delectatur. Neq;
enim obscurum est, cum natura ad clementiam mo-
derationemq; duci & a crudelitate abhorreere. Et
cum maiores suos nomen ac titulum imperij in
in hanc nationem a seruata urbe Roma intulisse
uideat, dubitari non debet, quin in illorum intuens
exempla, intelligat omnes imperij opes ac uires ad
huius urbis salutem defensionemq; maxime conuer-
tendas esse, Et ab illa uim atq; uastitatem depellen-
dam. Quam multos numerare potest, cum imagi-
nes auitas a pexerit, qui turbulentissimis tem-
pestatibus urbem Romam maximis terroribus libe-
rauerint, qui quanquam periculosissimis bellis do-
mi impliciti, tamen uelut ad patriam defendendam
huc summa uirtute accurrerint. Quia in huius
unius urbis periculo periclitari omnium gentium
salutem existimabant. Huc adde, quod nullius re-
gie familiae, si quis omnes numeret, plura clemen-

ter aut pie facta recenseri possunt, quam Austriacæ. Et maiorum suorum adeo non dissimilis est Carolus, ut quantum omnes imperij magnitudine antecedit, tantum etiam uincat clementia. Quod enim in ulla historia factum clementius legitur, quam quod inimicissimum regem, a quo bellum contra ius gentium motum erat, captum in acie, non modo dimisit incolumem, sed etiam deinctum affinitate in regnum restituit. Tantam clementiam ac bonitatem nulla humana uox pro dignitate prædicare atq; ornare potest.

Longe igitur fallitur si quis in tale ingenium tantam iracundiam cadere existimat, ut ulla quamuis magnas iniurias hoc modo ulcisci uoluisse uideatur. Ille uero priuatum dolorem, uel urbi ipsi a qua imperij nomen habet uel tot sanctissimis aris uel aliarum gentium, quæ suas respublicas sine huius urbis consilio tenere non possunt, utilitati condonasset, quamuis iratus, si licuisset ei præsentem rem subitam minimeq; expectatam regere ac gubernare. Quare Cesar nullo modo in hac oratione accusandus est, qui exercitum in Italia ad custodiam tranquillitatis publicæ habuit, non ad latrocinium exercendum, non ad euerendâ urbem imperij arcem non ad prophananda templa,
non

non ad diripiendas bibliothecas, non ad trucidandos
sacerdotes, non ad uirgines et honestas matronas
rapiendas. Hæc cum omnia tegi suis armis, suoq;
exercitu imperator uellet, exercitus, ut sæpe alias
accidit, contra disciplinam militarem, contra fidem
imperatori datam, auaricia, ad diripiendam urbem
opulentissimam, quam sine præsidio esse animaduer
terat, incitatus omnia diuina atq; humana iura uio
lauit.

Hos latrones optimo iure accuso, qui
iniussu imperatoris sine legitimis ducibus, urbem
Romam inuaserunt. Finge iustam causam
fuisse Romæ inuadendæ, tamen seditio est, sine legi
timo imperio impetum in quenq; facere. Quid
autem tam contrarium militiæ est, quam seditio,
quia hanc unam ob causam, iure gentium bella
geruntur, ut coerçantur hi qui per seditionem,
sine magistratum auctoritate, arma capiunt, Non
igitur milites uocandi sunt qui iniussu imperatoris
urbem expugnauerunt, sed quoniam ius gentium
commune uiolauerunt hostes non modo imperij, sed
uniuersæ societatis hominum. Romani aliquot im
peratores alij in filios, alij in principes ciues capi
taliter animadueterunt, quia iniussu imperatorum,
cum legitimis hostibus prouocati pugnaissent, fuitq;
tanta disciplinæ seueritas ut hostium loco haberen
tur, qui præter imperatoris edictum, gladium
B
strinx

strinxissent . Quanto iustius hostium loco ducen-
di sunt isti Cares, qui inauditam crudelitatem inius-
su imperatoris aduersus inermes exercuerunt? At
quam tandem ob causam seuitum est in urbem?
Quia pecuniam non numerauit auaro atq; crudi-
litate exercitui. Quid aliud causae latro dicat cur uia-
torem occiderit? Olim Gallos propemodum
iusta ira pertraxit ad urbem. Nam legatus Roma-
nus contra ius gentium in acie pugnauerat. Isti la-
trones nihil causantur aliud, quam pecuniam non
esse datam, quam flagitarunt. Non igitur tentata
urbs est, quia Pontifex esset alieno animo erga Cae-
sarem, quia Gallis & Venetis esset æquior. Nihil
in gratiam Caroli susceptum est. Auaricia & amplif-
sime prædæ spes, perpulerunt, ut transgressi
Apenninum, maximis itineribus summa celeritate
confectis, ad urbem properarint. Nec dierum ali-
quot inedia, nec hostis a tergo, & ab lateribus re-
moratus est iter. Sic accenderat omnium animos
prædæ cupiditas. Hæc si iusta causa oppugna-
tionis uideri potest non intelligo, cur nõ omnes latro-
nes excuset prædæ cupiditas. Si hæc iusta bellan-
di causa in terris est, nihil obstat iam, quo minus in
urbibus unusquisque inuadat in ædes locupletio-
rum, si quidem ex prædæ ius existimandum erit.

Sed non disputabo subtiliter de causa nec pa-
trocinabor

trocinabor Pontifici . in quem culpa confertur .
Nulla ne igitur in uictoria moderatione utendum fu-
it ? Nullum ne discrimen sacrarum ac prophana-
rum rerum habendum ? Quis tam crudelis unquam
uictor fuit etiam apud Ethnicos , qui non abstine-
ret uim a templis . Augustinus scribit Gotthos , cum
cepissent urbem non modo a Christianorum templis
uim abstinuisse , sed etiam his donasse uitam qui eo
profugerant . Tanta nominis Christiani reuerentia
apud barbaros illos fuit , qui doctrine celestis ig-
nari , nomē tantum christianorum audierant . At isti
sacrilegi quas aras , quod sacellum , reliquerunt in-
tactum ? Et accepimus non tantum omnia sana spo-
liata esse , monumenta sanctorum uirorum pre-
ciosa , & thesauros ad publicam utilitatem totius
Italiæ ibi conditos , direptos esse , Sed etiam cæde &
alijs sceleribus prophanata esse , Decantatæ sunt per
ludibrium sacræ cantiones . Ita nulla non contume-
lia affecta est religio christiana . Quid Turcæ ali-
ud faciunt expugnatis christianorum urbibus ?
O ueram uocem poete qui dixit . Nulla fides ,
pietasq; uiris qui castra sequuntur . Quæ uox si
unquam alias , nunc maxime usurpari potest . Nun-
quam enim antea captis urbibus perinde polluta
sunt ac prophanata omnia sacra . Nunquam ante in
Germanico milite notata est auaricia , nunquam sacra

rum ac diuinarum rerum similis contemptus fuit .
Sed cum alijs in rebus continentior ceterarum na-
tionum militibus haectenus fuit tum singulari religio-
ne uim a sacris rebus abstinuit . Nunc autem
o dij immortales quam dissimilis hic exercitus , mai-
orum nostrorum fuit? quam longe degenerauit a ue-
terum modestia . Maiores nostri nihil praeter uicto-
riae laudem cupiebant domum reportare . Itaq;
nec priuatorum fortunas diripiebant , tantum abest
ut attigerint res sacras . Nec procul exempla con-
tinentiae requirenda sunt , Quis toto Veneto bello a
Maximiliani exercitu unum oppidum audiuit di-
reptum esse? Nemo profecto . Et Maximilianus
ipse cum esset in puniendis delictis lenissimus, tamen
in uindicanda auaritia militum, acerrimus fuit . Ete-
nim cum in eo bello capta Vincentia , quidam iniussu
suo in aliquot ciuium aedes praedandi causa impe-
tum fecissent , statim totam illam cohortem oppres-
sit, & plures ducentis securi percuti iussit , ut eo
exemplo ostenderet, non omnia uictoribus in uictos
licere .

Habes Carole Caesar auitum exemplum ,
quid de exercitu iudicare te oporteat , Qui auaricia
corruptus omnia diuina atq; humana iura uiolauit .
Et haud scio an noceat nostris hominibus contagio
Hispano=

Hispanorum. hos ut uereor nouæ discipline magistros habent. Ab his tanquam lanistis auariciam, crudelitatemq; discunt.

Non minus autem sacrilegium est bibliothecæ, quam Phana diripere. Non enim inter sacras res aut diuinas recensenda sunt, aurea uasa quibus in ceremonijs nostris utimur, & non recensendi sunt libri, qui cælestia oracula, qui doctrinam religionis, alias honestas artes diuinitus ostensas generi humano, continent. Neq; uero usquam bibliothecæ locupletiores sunt ullæ, quam fuerunt Romanæ. Huc omnis generis scriptores ex toto orbe terrarum, magna cura bonorum pontificum, conuerti sunt. Huc nuper adeo, quicquid reliquum suit literariæ suppellectilis in tota Græcia, importatum est. Hæc monumenta cum aetherna esse debuerint, tamen furore militum aliqua ex parte corrupta dicuntur. Et haud scio an impia flamma per urbem uagata bibliothecas etiam attigerit. O iacturam nullo unquam seculo reparabilem. Quot religionis nostræ interpretes, qui præterea nusquam extant, quot aliarum optimarum artium autores amissos arbitremur. Quis non uehementer doleat tot seculorum labores, tot noctium uigilias a doctis hominibus ad utilitatem posteritatis lucubratas, in hanc fortunam incidisse

Statuas

Statuas aut picturas elegantes magnorum uirorum
magno cum dolore amittimus, quas uel propter artis
bonitatem, uel propter memoriam eorum quos re-
presentabant, si fieri posset, aethernas esse optamus.

Quanto magis dolere debemus tot ingeniorum

interitum: Quæ non modo propter scriptorum pul-
chritudinem miramur, sed etiam propter utilitatem
amamus. Neq; n. retineri respublicæ sine honesta-
rum artium cognitione, & sine libris possunt.

Cum igitur arma geri debeant, ad tegendas omnes
pacis artes, uidete quantum scelus isti latrones ad-
miserint. Qui quæ armis, defendi imprimis oportuit,
ca noua & inaudita amentia dissiparunt, atq;
euerterunt.

Hæc cum in urbibus bello captis,
non aliter atq; templa, sacra symbola, aras, boni im-
peratores semper conseruari iusserint, isti odio cre-
do religionis Christianæ, non ueriti sunt impijs ma-
nibus lacerare ac perdere.

Non est autem ob-
scurum, quantum detrimenti acceperit respublicæ
bibliothecis illis dissipatis, quæ in ecclesiasticis dissen-
sionibus, tanquam oraculum consuli solebant: ex
quibus publici legum libri, præterea omnium bona-
rum artium, emendabantur.

Neq; uero stu-
dia literarum sine literis ac libris emendatis florere
possunt

possunt: Quæ si extincta fuerint, quæ barbaries,
quæ religionum confusio, quæ ciuitatum perturba-
tio, apud omnes gentes secutura est? Non igitur
ad unam urbem hæc calamitas pertinet, Sed ad om-
nes gentes, quæ retinere religiones ac studia bona-
rum artium sine Romanis Bibliothecis non possunt.
Neq; uero impune erit istis latronibus tot scelera
in unius expugnatione urbis perpatrassæ. Videt hæc
deus inspector atq; arbiter omnium humanorum con-
sultorum atq; factorum. Hic ulciscatur contume-
liam templis, libris & similibus monumentis reli-
gionis illatam: non aliter atq; de rege Assyrio sup-
plicium sumpsit, qui sacra uasa Hierosolymis allata,
prophanauit. Neq; illa uox Baptistæ cuius-
dam, quem Romæ aiunt & antea ciuibus hanc cla-
dem, & postea uictoribus minatum esse, sine numi-
ne emissa uidetur. Legistis .n. ut opinor, di-
xisse Baptistam illum, futurum, ut rapta undiq; spo-
lia breui reuomant. Neq; .n. diu tolerare Deus
sui contemptum, superbiam in rebus secundis, cru-
delitatem in imbecilliores, potest. Non .n. possum
hic dicere, qualem carnificinam in tota urbe exercu-
erint. Nec libet commemorare raptas a com-
plexu parentum uirgines, non abstractas a maritis
honestas matronas, non maectatos senes ac sacerdo-
tes.

Quanta .n. fuerit in urbe licentia au-

facissimorum hominum, inde æstimari potest,
quod duodecim diebus, nullos habuit exercitus,
militari more magistratus. In tot dierum ἀναπαύσις
ἡσυχία, tranquilla alioqui ciuitas, nihil non mali ab
urbana multitudine pertulisset. Quanto atro
ciora necesse fuit accidere, ab armatis & uicto-
ribus. Est. n. uerissimum illud, quod apud Euri-
pidem Rex quispiam dicit, nullo non incendio se-
uiorem ἀναπαύσις exercitus esse. Nusquam
audiuimus aut legimus in ulla ciuitate capta, tantam
licentiam exercitus uictoris fuisse, ut tot diebus
nullis magistratibus regeretur aut coherceretur.

Accepimus et ante Romam captam esse: primū
a Gallis, deinde post multa secula a Gothis. Ve-
rum multo grauius hoc tempore afflictā uidetur.
Galli n. tantum in desertas ædes se uerunt. Ciues
partim in capitolium se reaperant, partim Veios
profugerant, intenti in occasionem rei bene geren-
de. Non arcem urbs, non imperium, non magistra-
tus, non sacra, non cætera ornamenta amisit. Postea
Gothos quāquam ex longinqua obsidione irati uehe-
mentius essent, legimus ita moderatos esse in uictoria
iram, ut edictū etiam propositum fuerit, ut parcere-
tur his qui in templa Christianorum confugisse, et
ut urbs sine cæde diripetur. Atqui hoc tēpore tantum
absuit ut a sacris rebus abstinerint uictores, ut non
cupidius

cupidius aliunde predati sint. Cædes factæ tota urbe miserorū ciuium: Bona ciuitatis pars incendio deleta. Studia omnium honestarum rerum quæ ibi floruerunt, armis conterrita, obmutuerunt. Abolita sunt & hæc, quæ si mansissent, instaurare collapsam urbem potuissent, ueteres magistratus, leges, forma iudiciorum.

Iustus igitur hic dies qui fuit pridie nonas Maij, Eo .n. proximo anno urbs capta est, inter atros quam Aliensis numeretur. Ac uereor futurum ut ad posteros hic dies multo uerius Aliensis uideatur illi urbi fuisse, quam ullus alius: Neq; .n. facile se ex tanta calamitate urbs recreabit. Ac uide quantum distet ab exemplis ueterum Germanorum, huius exercitus facinus. Carolus primus depulsis ab urbe Longobardis, a uastitate urbem atq; Italianam prohibuit. Otho primus liberauit eam Berengarij Tyrannide. Et ut multa omittam, fortissimus ac sapientissimus Princæps, Auus Carole tuus Maximilianus, quanto consilio Gallum ducentem maximū ac fortissimū exercitū ad urbem, irritatum atq; accensum odio Iulij Pontificis, inde usq; a Rauenna, ubi maxima pugna exercitū Pontificiū uixrat atq; fugauerat, ad ultimā Gallie oram, in Belgicū retraxit nequa elade urbs ab irato uictore afficeretur. Nūc autē o tēporū labem, ille ipse exercitus, quē Cæsar uniuersæ

Italiæ præsidio esse uoluit, inauditam crudelitatem,
in urbe principe totius Italiæ, Imo totius orbis exer-
cuit.

Non exempla ueterum Germanorum, non
dignitas urbis, non ingentia beneficia collata in om-
nes gentes, flexerunt eos ad misericordiam.

Quis non dolcat usq; adeo deformatam esse eam
urbem, quæ olim, rerum ut inquit Virgilius, pul-
cherrima, Princeps imperij omnium gentium fuit,
quæ una exēpla plura uirtutum protulit, quæ omnes
ubiq; aliæ ciuitates, quæ nobis leges quæ literas, quæ
religiones, quæ humanitatem, quæ omnes honestas
disciplinas, quæ deniq; omnem bene uiuendi rationē
nobis tradidit, ut hanc urbem, semper tanquam com-
munem patriam omniū gentium homines coluerint.
Nonne tot urbis meritis etiam si quid peccasset pon-
tifex, condonari debuit. Nunc pontificis pec-
catum furiosus exercitus parricidio uindicat, dum
sæleratas manus ei urbi iniicit, quæ nobis omnibus
pro patria esse debet. Longe .n. plura beneficia
ab ea unusquisq; nostrum accepit, quam ab eo lo-
co, qui nascentem, primum excepit. Ad hanc
urbem omnes controuersæ omnium gentium de-
late sunt. Hæc tanquam in excubijs semper fuit
ad retinendam religionem, Hoc semper in ter-
ris doctissimorum hominum domicilium fuit. Hæc
fugia

fugientes omnes honestas artes ex Græcia exulantes exæpit. Hic nuper omnes bonæ disciplinæ tanquam renatæ sunt. Hinc in omnes terras propagatæ sunt, non aliter atq; semina frugum in totum terrarum orbem, a Triptolemo sparsa sunt. O ingratos homines qui si hæc beneficia intelligunt, nullam putant se sic merenti civitati gratiam debere. O amentes, si non intelligunt.

Non nulli odiose colligunt urbis uicia & in commoda quæ inde ad alias gentes peruenerunt. Sed est astuti hominis quod dolet meminisse, quod placet obliuisci. Hoc erat humanius, commoda agnoscere, & tam multis benefactis incommoda condonare. Quæ, qualiacunq; sunt, talibus arte remedijs corrigi non poterunt. Nemo dubitet parricidij esse reum, qui patri leniter deliranti oculos effodiat, aut præcidat manus, Quid igitur hoc aliud est quã parricidium, tam atrocis pœnas de patria propter nescio quæ errata sumere. Itaq; miseret me non modo fortunæ urbis, Sed etiam aliarum gentium, Magnam. n. ruinam bonarum rerum apud omnes nationes, hic urbis casus, ut ucreor, trahet, Nisi respexerit nos Deus pro sua summa bonitate, & horum malorum, quæ impendent remedia ostenderit.

ostenderet. Vos quoq; existimo, cum interitum nobi-
lissimæ urbis, dolere, tum impendentium malorum
metu, perturbari. Etenim cū coli patriæ honoribus ab
ōnibus debuerit, tamena nobis maxime, qui lingua
ciuitatis utimur, quiq; plura, quā uulgi, beneficia, ab
illa accepimus, id fieri debet ius nobis cū uulgo cōmu-
ne est. Studia optimarum artium, nō sunt communia,
quæ longe antecellunt alijs omnibus humanis rebus.
Vos igitur uere Quirites quoties tam funestam lu-
ctuosamq; patriæ direptionem recordamini, expen-
ditæ quæ a uobis officia tali tēpore requirantur. Bona
uulgi pars, ridet Sardonū risum in aliena calamitate,
& triumphat, quasi re bene gesta. A quorum opi-
nione longissime uos abesse, conuenit. Neq; .n.
intelligunt, quid illi urbi debuerint, aut quid detri-
menti ex eius interitu respub. accepit. Deinde
cum in hoc misero urbis casu uidentur etiam studia
literarum in quoddam discrimen uenisse, uos
quod bonos ciues deæt, magis in hæc
studia incumbite, quæ si conser-
uauerimus, non desperan-
dum est, quin urbs ipsa
rursus in pristinum
statum & di-
gnitatem
restitui possit.

Oratio

ORATIO

CONTRA AFFECTA=
TIONEM NOVITA=
TIS IN VESTI=
TV.

AMETSINON DV=
bium est mihi auditores can=
didissimi, quin ualde uobis=
mirum uideatur, quod hanc=
Cathedram doctissimorum=
hominum consendere, tan=
tamq; provinciam, ac onus

fuscipere ausus sum, tamen, cum scho!æ nostræ mo=
rem sciatis, non dubito quin quæ uestra hætenus er=
ga omnes, qui in hunc locum dicturi prodierunt fuit=
humanitas, ac beneuolentia, me quoq; benigne, pla=
cideq; audituri sitis. Ego uero non de bello troiano,
aut huiusmodi perauulgata fabula dicturus prodij,
Sed cum nulla uirtus perinde adolescentes deceat,
atq; modestia, cœpi consilium de quadam eius uir=
tutis parte dicendi, Idq; argumentum eo suscepili=
bentius, ut si non hic propter eloquentiam laudem
mererer tamen mihi interea canerem, Sicut ille Ci=
tharedu dixit, meq; ad eius uirtutis studium ex=
citarem.

citarem, Institui autem orationem contra ad-
fectationem nouitatis, & aliarum ineptiarum in ue-
stitu, quod uicium cum sit opinione nocencius, tamen
adeo uulgare est, adeo coepit iuuentutis animos, ut
nullis neq; legib. eorum qui respu. gubernant, nec
doctorum sermonib. corrigi possit. Quociens .n.
his nostris temporibus de hac re leges scriptae sunt,
Quam multi graues uiri quotidie hac de re que-
runtur? Sed tanta mali uis est, ut reprimi, aut sana-
ri non possit. Quotidie nouae formae excogitan-
tur, nunc placet Gallicus pileus nunc Hispanicus
cucullus, Alij Sarmaticis brachis delectan-
tur, & haec ipsa quam uarie deformant. Integra
uestis parum digna uiro esse creditur, sed lacera-
ta, & mille uariata coloribus, qualem olim scur-
rarum fuisse uestitum picturae ueteres ostendunt.
Ea demum plurimum habet admirationis, atq; haec
singuli quotidie mutant. Nullus proteus tam ua-
rias induit figuras quam nostri iuuenes, subinde ha-
bitum mutant, non aliter atq; in scaena hi qui plures
personas sustinent. Quanquam igitur hoc uicium
usq; adeo receptum sit, ut non adolescentis oratione
in qua nihil esse autoritatis potest, non aliqua me-
diocri eloquentia tolli possit, tamen libuit in argu-
mento honesto ingenij uires experiri. Quae so au-
tem uos ut pro uestro more benigne me pacien-
terq;

terq; de honestissima causa dicentem audiatis. Id si nulla alia res, tamen ætas mea a uobis impetrare debebat, quæ propter imbecillitatem non poterit susceptum onus perferre nisi singulari fauore uestro animimum meum confirmaueritis.

Est autem cum per sese turpissima nouitatis in uestitu adfectatio, tum hoc etiam nomine magis fugienda, quia multas ex se alias pestes gignit, et pleraq; animi uicia prodit, atq; alit. Næc procul nobis argumeta sententiæ nostræ petenda sunt. Etenim cum nuper hic de conseruandis ueterib. morib. quidam ex nostro sodalicio grauissime dixerit, spero me facilius hanc causam de usitato uestitu retinendo uobis probaturum esse. Etenim ut in alijs publicis institutis odiosa est nouitatis adfectatio, ita etiam in uestitu merito improbari debet.

S E M P E R autem sapientissimi homines senserunt ueteres mores, ueteraq; instituta ciuitatum ac populorum summa cura conseruari debere, quod nullares perinde ledat publicam tranquillitatem, atq; crebra legum morumq; mutatio non aliter atq; corporis humani ualeitudinem ratio uictus sæpe mutata labefactare solet. Eius mali ut uetera omittamus, nostra ætas miserabile exemplum uidit. Postquam
pauci tantum ritus ecclesiastici, qui iam nescio
quomodo

quomodo degenerasse dicebantur, abrogati sunt, incredibilis omnis diuini atq; humani iuris, contemptus secutus est. Et non modo disciplina in ciuitatibus regendis & magistratuum autoritas periclitari cœpit, Sed religiones uniuersas, fidem, iusiurandum, & omnia uincula societatis humane laxata esse uulgus existimat. Inde cum quotidie maximi motus in ciuitatibus existunt, tum uidistis ante biennium luctuosum inter ciues nostros bellū in uniuersa Germania exarsisse. Nullum igitur uenenum nocentius esse reipub. existimemus, quam receptorum morum mutationem, quæ in uulgo licentiam audaciam, contemptum imperij, deniq; nihil non earū pestiū quæ ciuitatibus exicio esse solent, parit. Merito igitur celebratur uersiculus ille, Moribus antiquis res stat Romana uirisq;. Ad hæc cum ueteres dijs proximos esse credamus non dubium est uetustissimos mores optimos esse, quos illi scilicet maiores nostri ciuitatum conditores a dijs ipsis didicisse uidentur. Proinde ferendi non sunt qui honesta maiorum instituta fastidiunt, qui ueterem disciplinam soluunt, qui nunc hos, nunc illos mores in patriam accersunt, qui scribunt abolentq; leges ut libitum est. Et constat olim in rebus pub. clarissimos ciues acerrime uetera instituta defendisse. Nam ut alia maiora omittam, Romæ quocies sumptuarie

ptuariæ leges perlatæ sunt, ut maiorum more uestiret ciuitas. Cato quanta contentione legem Oppianam tuetur apud Lium, quæ modum sumptibus mulierum præscribebat. Augustus cum uideret Romanos perigrino uestitu delectari, sciens quantum in ea re mali inesset, longa oratione ciues obiurgauit, & ad togæ usum reuocauit, illum etiam Virgilij uersiculum citans.

Romanos rerum dominos gentemq; togatam. Si nulla ratio esset alia improbandi hæc uestitus uicia, tamen erat honestum nobis exempla magnorum hominum sequi, a quibus dissentire quid aliud quam insania est. Et quod Cato, quod Augustus senserunt, probari omnibus bonis uiris existimemus, quorum iudicia nihil morari summa impudencia est

SED dixit aliquis non magnopere, uel ad priuatos mores, uel ad Rempub. pertinere has ineptias uestitus, meq; atroci oratione exagitare rem non perinde uiciosam. Ego uero utinam dicendo magnitudinem rei æquare possem, tantum enim turpitudinis hac in re est, ut nulla mediocris eloquentia, ad eam explicandam satis sit. Et enim cum non minus uestis quam oratio animi character atq; imago sit, quid dubitemus illos qui tantopere monstruosa ueste delectantur, animos etiam monstruosos

frosos habere, Incedit aliquis pileo testus Hispani-
co, eoq; uarie picto. Thorax deinde Gallicus est
cuius manice adco non respondent ad brachij mo-
dum, ut laxissimæ sint, quæ parte brachium gra-
cilius est. Et cum uestis naturam imitari debe-
at, istis plane diuersum placet. Quid amplius?
plebeius uestitus est, nisi distinctus sit uarijs colo-
ribus uelut pauo, ad hæc conscissum esse oportet
tanquam mentici pallium, id demum regium est. Ve-
nio ad pallium, palliorum ac tunicarum tam multæ,
tamque uariæ formæ sunt, ut totus hic dies ad re-
censendum non sit satis futurus, si singulas enume-
rare uelim. Atq; hic uenit in mentem mihi fabule
cuiusdam germanicæ. Audiisse .n. uos de patribus
uestris opinor. REGEM Turarum iussisse sibi
omnium gencium habitus pingi. Cum itaq; pictor
plurimarum gencium uestitum depinxisset, tan-
dem pingit nudum hominem et iuxta uarios pan-
nos, postea Artifex a rege iussus interpretari pi-
cturam, cum exposuisset cætera, dixit nudum illum
Germanum esse, cui certa forma uestitus pingi non
possit, quia quotidie nouam excogitat. Doleo unam
hanc nationem, quæ grauitatis, atq; constantiæ
laudem alioqui sibi uendicat, hæc parte leuitatis in-
simulari posse. Cogit .n. res ipsa fateri apud nos in-
credibilem uarietatem uestitus esse. Quid de cal-
cæis die

æis dicam, olim erant rostrati, nunc sunt trian-
guli figura, ccu deltoton. Quid aliud quam mon-
strum putandus est, qui in tam dissimili habitu, tam-
que uarie incedens sese circumspectat, & tanquam
iuuonis auis, admiratur, quem profecto, nisi ad-
miracionem consuetudo mali nobis exemisset, mon-
strum aliquod transmarinum citius quam hominem
esse multi crederent. Sed si sapientissimis ho-
minib. imo si sacris literis creditis talem habi-
tum non obscuram quandam animi picturam esse
iudicare debetis. Scriptum est .n. in Ecclesiasti-
co. Amictus, risus & incessus produunt hominis
ingenium, similis in animo in constantia, similis cu-
piditatum uarietas, qualem in uestitu æernis, deniq;
legum & morum patriæ fastidium simile in ani-
mo hæret. Quod si res nihil præterea turpitu-
dinis haberet, tamen hoc reprehendendum erat,
tantam esse ingratitude[m] erga patriam quæ ge-
nuit, quæ educauit, quæ optimis legib. uitam de-
fendit, ut nihil nunc nisi peregrinum placeat. Quid
.n. unicuique carius iucundiusq; patria esse debet.
Nunc autem cum hæc nouitas mores etiam infæ-
met, quis non existimet procul fugiendum esse.
Nonne apud Virgilium, cum molliciem obijcit
Troianis Turnus, a ueste coniecturam facit ait
.n. Et tunicæ manicas & habent redimicula mitræ.

Animi uerterunt. n. docti uiri sermonem, habitum,
inæssum, & alios corporis motus tanquam actio-
nem esse animi in qua uelut in speculo cuiusq; na-
tura ærni potest. Quemadmodum .n. in equis,
& leonib. animorum motus, cauda atq; aures in-
dicant, ita adfectus hominum, non tantum sermo
sed uestitus, qui quasi tacitus quidam animi sermo
est, declarat. Itaq; non temere a Græcis in prouer-
bio dictum est illud, uestis uirum facit, ut .n. hone-
stus habitus dignitatem homini conciliat, et quan-
dam commendationem morum adfert, ita monstrosa
uestis abhorrensque ab abprobatione oculorum,
iudicioq; hororum uirorum officit existimacioni.
Quid .n. aliud quam monstrosam mentem ista dissi-
militudo uestitus, partim Gallos, partim Hispanios,
partim sarmatas imitantis significat? Quæ con-
stantia potest existere in horum mentib. qui tocies
li: de casu sui dissimiles facti prodeunt? Socrates calæis sicyo-
nijs contra suam consuetudinem uti noluit, tametsi
ipsius confessione apti erant pedibus. Nec ille
morosus in re parua uideri debet, pars quedam
grauitatis atque constantiæ fuit ne quidem in par-
uis rebus sui dissimilem esse. Proinde & Home-
rus inquit honestum habitum ad existimationem au-
gendam conducere, nostis .n. uersum. Nanq; ui-
ro uestis magnum decus addit honesta. Neque id
ad ue-

ad uestis precium pertinet, non .n. gemmæ, aut auram, aut purpura, quarum rerum usu in ciuitatib. bene constitutis etiam interdictum est honestis hominibus, magopere ornant uiros, sed quia pro ingenijs ac moribus uestitum fere quisq; sumit, magnam commendacionem habet honestus habitus, quod eo boni uiri delectari iudicentur. Quisquis igitur honestam existimationem apud bonos uiros colligere studet, is ad illorum iudicia, ut reliquæ uitæ instituendæ consilia, ita etiam uestitum accommodet. Vt .n. nostris temporibus principum familiæ ex forma uestitus discernuntur, ita adolescentium mores, boni uiri ex habitu dijudicant. Nullum autem patrimonium, nullas opes hæc ætas pluris facere quam existimationem debet, Hanc magna ex parte consequi poterit hac diligencia, si sequatur illorum iudicia in uestitu. Si qui uero ita depuduerunt, ut existimationis nullam rationem habeant, ut bonorum de se iudicium nihil morentur, hos non tam homines esse, quam humana specie belluinos animos gerere existimare debemus. Nostra oracio ad sanabilia ingenia pertinet, alios publicis pœnis ad sanitatem reuocare, & coerere oportuit. Hactenus dixi uestitus inepcias quasdam animi esse corrupti notas. Sed ut nemo uolens σιγματα, quæ deprehensis in aliquo flagicio

Inuri solent, quantumuis innocens sibi accersit, ita
has notas turpitudinis uitandas esse, ne fame no-
ceant, censeo. Sed hæc inepcia non tantum nocent
existimacioni, aliud maius malum secum trahunt,
nam inter corruptelas rerum publicarum merito ad-
fectacio, siue nouitatis, siue peregrinitatis in ue-
stitu numerari debet. Hac de re dum dico quæ-
so diligenter, attendite. Intellegitis .n. multa ingen-
cia uicia ab his principijs oriri, ut .n. usura per
gradus crescunt, ita a paruis principijs paulatim
audacia robur colligit, donec penitus ex animis
pudorem omnisque diuini atq; humani iuris metum
eijciat. Nemo inquit poeta repente fit turpissimus
per gradus labuntur mores in deterius Nec libet in
re manifesta exempla colligere sed quoniam inter
adolescentes studiosos doctrine Christiane dici-
mus, recitabo uobis unum quoddam exemplum,
quod in libris confessionum scripsit Augustinus
de matre. Hanc in puericia inquit mira diligencia
ad sobrietatem a nutrice adsuefactam esse, neque
.n. licuit ei ne aquam quidem nisi in iusta cena, aut
iusto prandio bibere. Nutrix interrogata quo con-
silio puellis etiam aquæ potu interdiceret, Respon-
dit nisi ea etate sitim perferre discant, postea ma-
tronas factas cum uini copia sit simili intemperan-
cia uino se ingurgitare, qua nunc aquam bibant.

Est

Est igitur prudentia non exigua, semina uicio-
 rum preuidere, ac in tempore tollere. Ut n. in
 morbis corporum medicandis seruum est, tum de-
 mum querere remedia, cum morbus ad summum
 peruenit. Ita frustra adhibetur medicina uicijis
 postquam adoleuerint. Quæ igitur uicia gignit
 nouitas uestitus? Cum alia multa, tum hoc om-
 nium perniciosissimum, quod adolescentium ani-
 mos adsuefacit ad contemptum legum. Nam cum
 in paruis rebus, primum a consuetudine bono-
 rum, & a publicis institutis discesserint, paula-
 tim ita confirmatur audacia, ut etiam in maio-
 ribus rebus non modo bonorum uirorum iudicia,
 sed omnes leges contemnant. Et is qui nunc ui-
 detur ludere, dum has incipias in uestitu amat,
 paulo post omnibus legibus omnib. magistratibus ac
 debet oppedere, Tantam ruinam edit res
 quæ quidem in speciem parua uideri potest, ue-
 rum exemplum latissime patet. Nam cum se-
 mel legum repagula effregerint nihilo deinceps fir-
 miores omnes leges, quam aranearum telas esse ex-
 istimabunt. Et ut scitis ἀρχὴν ἡμῶν τῶν νόμων Quod
 quanquam in priuatis moribus uidere possumus
 tamen in ciuitatū inclinatione clarius perspicitur
 Quæ n. ciuitas non ita collapsa est, quia cū primū di-
 sciplinā in paruis rebus neglexisset aluit petulantiā

uulgi adeo ut postea in maximis etiam rebus impe-
rium detraxerit. Præterea cum uestis imitetur
animi adfectus, ut supra dixi, fit ut illis ipsis cu-
piditatibus inclusis in animo, quas premi et coher-
æri oportebat, frenum laxetur. Sunt qui propter
feritatem animi, habitu delectantur, qui terrorem
intuentibus incuciat, In his quoniam sibi indulgent
crescit feritas. Sunt qui propter molliciem ani-
mi ornent se propemodum mulierum more, quos
effæminatiores uestis reddit, ut .n. febris alitur
si quis ei morem gerat, & bibat, quidquid uiciata
natura expetit, ita morbi animi crescunt si quis
eis indulgeat, nec remedia opponat. Sed omnium
maxime nocent in commune hi qui gentis alicuius
externæ uestitum amant, ut .n. amatores amasia-
rum colorem imitantur, ita isti se eius gentis mores,
luxum, aut alia uicia amare, & patrios ritus ac le-
ges contemnere, hac uestitus imitatione significant.
Qui principes primum Romam aduexerunt diade-
mata & plerasque peregrinas uestes nonne illi qui
ueterib. legibus deletis in urbem obsæna sacra ex-
teriorum, ut bachanalia, præterea exempla foedis-
sima peregrinæ luxuriæ adferebant. Videmus hoc
tempore quosdam Turcico habitu delectari, non
credo ob aliam causam, nisi qua nostræ religionis,
& legum nostrarum suæctas eos coepit, quos quo-
ni am

niam externa imperia expetere, mores religionesq;
amare apparet, non dubito eos hostes patriæ ap=
pellare. Non .n. tantum illi, qui foris arma ge=
runt aduersus patriam, hostes putandi sunt, sed
multo magis isti, qui disciplinam ciuilem, qui ma=
iorum instituta nihil ad se pertinere arbitrantur,
alios mores foris accersunt, Laedemonij hospitem
milesium cum alijs delicijs adluentem, tum in ue=
stitu sumptuosiore quam pro spartana consuetu=
dine, iusserunt ciuitate excedere ac domi Milesia
exercere. Hæc illi in hospitem constitucrunt quan=
to minus ciuib. permitti debebat, exempla bonis ac
ueterib. moribus effectura, in patriam inuchere.
Neque .n. abit hoc sine publicorum morum corru=
pcione, quia ut est uulgus natura φιλόκαλον sta=
tim has nugas imitatur, & legum metu paulatim
deposito, amorem externorum uiciorum induit.
Estq; in maximarum ciuitatum interitu uidere, ab
his principijs cætera uitia orta esse, lure igitur in
auctores talium exemplorum tanquam in hostes pa=
triæ scuerissimæ pœnæ constitui debebant. Tūc bel=
lum parari aduersus patriam, tunc obsideri eam
non foris, sed intra mœnia putetis, cum patrius
uestitus exuitur. Hos cum peregrinis clande=
stina fœdera fecisse & cum legibus in perniciem
patriæ conspirare arbitremini, quos externorum

atq; hostium mores magis quam patrij delectant.
Non. n. hic cultus alio spectat, nisi eo ut domestica ac publica disciplina corrupta trahat omnium ciuium animos ad externa imperia peregrinas religiones, & omnia turpitudinis genera recipienda. Sed cum hæc nouitas omnib. hominibus turpissima sit tum in primis abesse a Christianorū moribus debebat, quos in omnib. uitæ partibus præcipuam grauitatem præ se ferre decet. At hoc accipimus, Turcas, & plerosq; barbaros, religiose patrium morem in uestitu retinere. Cum autem Christianæ litæ singularem nobis modestiam, ac uerecundiam, & morum constantiam præcipiant, turpe est hac parte leuiores nos perhiberi ijs gentibus, quæ Christiana præcepta ignorant. Videte quæso Dauidem quam diligenter putauerit in huiusmodi quanquam paruis rebus decorum seruandum esse. Is n. cum legatis suæ gentis a uicino quodam rege uestes per contumeliam decurtatæ essent, ac barba contra morem rasa esset, iussit ut in extremo regni oppido se tenerent, nec prodirent in publicum, donec barba creuisset. Quid aliud sensisse sanctissimum regem creditis, quam ad officium boni uiri pertinere hanc quoq; diligenciam cautionemque, ne genere uestitus, aut similibus rebus, cuiusquam oculos offendat. At hanc diligenciam

dam maxime nos scholasticos præstare oportuit.
Sed o cum immortalẽ, quis ordo, quod genus
est hominum, qui has ineptias magis amant quam
scholastici? militaris plerosque habitus delectat,
quem non uno modo deformant, sed quantum
quisque potest, monstruosum facit. Ac tum demum
sibi fortes uiri, tum satrapæ, denique plane bea-
ti uidentur, cum maxime nouum habitum, ma-
ximeque abhorrentem ab oculis bonorum uiro-
rum excogitarunt. Quasdam formas quia non
possum uerecunde nominare prætermitto. Esset
n. optandum ut abderent ac tegerent diligentius
eas partes, quas natura ipsa abdidit, ne in prom-
ptu positæ ambiciose se ostenderent. Non
neglexerunt hanc partem sapientissimi legum la-
tores in grecis ciuitatibus. Scribit, n. Xenophon in
institutis laedemoniorum licurgum præcipisse, ut
pueri in publico, manus intra uestes continerent ut
taciti incederent, ne circumspicerent, nec deijce-
rent oculos ab his quæ ante pedes essent. Et qui-
dem hæc magnarum uirtutum Tyrocinia quædam
esse existimant. Ait n. Xenophon ideo hæc institu-
ta esse, ut ad uerecundiam, pudorem ac modestiã
a prima statim puericia adsuescerent. Quãto magis
nos, qui in scholas missi sumus, ut non modo literas
perci-

perciperemus, sed ut ad omnia honesta officia institueremur. Hæc incunabula modestiæ, in uestitu atque in æssu seruare oportuit. Verum quid hoc monstri est, aliud oratio scholasticorum, disputantium de honestis officijs, aliud uestis loquitur, quæ summam impudenciam præ se fert. Planeq; miror quid illis in mentem ueniat, cum cogitant quantum a se ipsi dissentiant, quam non conueniat ad oracionem suam, ad studia, hic habitus. Si in scæna prodiret cum habitu scurræ Agamemnon, nemo non uociferaretur illum Histrionem decori oblitum esse, nescire scænae, quod aiunt, seruire. Tam morose iudicamus in ludis. Quid putatis graues uiros iudicare in serijs rebus, quantum huic scænae nos seruire uelint, in quam, quia ludum hunc esse, non modo literarum, sed omnium uirtutum percipiendarum arbitrantur, ideo deducti sumus, ut hinc optima disciplina adsuefacti bonos mores ad Rempub. afferamus, Sed quales mores adferent illi ad Respub. qui tanquam in impudenciæ ludo uersati essent, iudicia bonorum uirorum contemnere consueuerunt, qui pudorem et uerecundiam penitus ex animis eiecerunt, qui legum metu deposito, licere sibi quidquid libet existimant. Nulla .n. ut dixi uicia alit illa in pœciarum adfectatio. Quam spem de se prebere bonis uiris potest is, qui in prima puericia legibus se

bus se coherceri atq; gubernari non est passus. Sed qui tanquam Tyrannidem teneret, suo arbitrio uestire, suo more uiuere uoluit. Nemo profecto illum in ulla uitæ parte moderatum, aut legum metuentem fore credet. Et hac impudencia plerique sunt qui ex scholis postea, non tantum ambiunt ad ministracionem ciuitatum, Sed multo honestiorem prouinciam docendæ religionis, ad quam adferre singularem modestiam oportebat. Audui in terra SUEVIA Principem fuisse summa prudentia ac pietate præditum EBERARDUM Barbatum sic. n. uocant, Ad hunc aiunt uenisse iuuenem quendam petentem sacerdotium, forte huic uentus aperuit uestem ut uideret princeps scissas militari more caligas. Id nunc nemo tegere studet, tanta est impudencia, in illo casus retexerat, Ibi princeps ut erat acerrimus exactor, custosq; disciplinæ morum ita commotus est, ut quanquam loqui latine non sciret, tamen iraci hæc uerba expresserit, Vade ira, Sic illum, quia ei succenseret e conspectu suo abire iussit. Ac tantum absfuit, ut sacerdotium conferret, ut etiam uehementer obiurgatum dimiserit, quod in principis conspectum uenire cum scurræ habitu, quod ambire sacerdotium ausus esset, cum hac significatione impudencie, ac leuitatis, a qua longissime abesse sacerdotes deæt, O censuram dignam

dignam laude, dignamque memoria uestra comi-
liones. Merito .n. tanti uiri, cui fama est in hoc
toto Germaniæ imperio summam sapienciæ laudem
tributam esse, commoueri iudicio debemus. Huic
enim omnes populi, cum omnes ordines in conci-
lijs populorum Germaniæ de maximis rebus sepe
adsensi sint, adsenciamur & nos hac parte, & sta-
tuamus id quod res est, nulli non ordini hominum
has inepcias, sed maxime scholasticis indecoras
esse, Neq; uero sic ille sensit, & non fenciunt idē
omnes boni uiri, omnium honestorum hominum
hac de re calculi consentiunt, Quis .n. uestrum,
qui modo liberaliter institutus est, qui nisi sit impu-
dentissimus ausit in conspectum sui patris cum in-
usitata ueste uenire, Quod cum ita sit, putate hec
uicia in communi odio bonorum uirorum omnium
esse. Quanquam autem merito pro legibus haberi
debeat, quidquid omnes boni uiri fenciunt, tamen
si minus apud uos alienorum autoritas ualet, ua-
leat apud unumquemq; sui patris autoritas, quam
est pietas quædam maximam & grauissimam duce-
re. Quare si parentum animi ab his inepcijs
in uestitu abhorrent, abhorrent autem haud dubie,
uoluntatem illorum pro lege habeamus. Neq;
.n. existimare debemus has tantum leges esse, quæ
sunt in

Sunt in publicis liberis scriptæ. Hæc lex non in æs
incisa, non tabulis lapideis insculpta est, Sed in ani-
mis nostris scripta diuinitus, ut parentum iussa
non minoris faciamus, quam ulla prætorum edicta.
Et tamen extant etiam magistratum leges hac de
re, extant & præter hominum doctorum præce-
pta, in sacris literis grauisimæ admoniciones, ut
ambulemus coram hominibus εὐχρημόως hoc est
ne quid inæssu sermone, gestu indecorum admit-
tamus. Et paulus iubet fugere iuueniles cupidi-
tates, significans ut docti homines interpretantur,
delicias illas in uestitu, aut in reliqua corporis ac-
tione. Quid est autem, si non est insania neque
honorum uirorum iudicijs, neque parentum neq;
legum, neque sacrarum literarum autoritate per-
moueri? Neq; leue peccatum sit oportet quod tan-
to consensu honesti homines uniuersi damnant, sed
uident illi quantam ruinam trahant hæc inicia,
cum in paruis rebus discessum est a maiorum in-
stitutis, perspiciuntque quæ disciplinæ perturbatio
sequatur. Hæc argumenta uos commoueat op-
timi cõmitones ut longũ ualere dicatis illis in uesti-
tu ineptijs, semperq; ueniat in mentẽ illas nõ minus
esse turpes notas quam stigmata quæ damnatis rerũ
api

capitalium inuruntur, uestis n. uirum facit, quare
si sit indecora noxet existimacioni, non aliter atque
ille ut uocant Thraciae nota. Porro talibus stigma-
tis delectari, ea uero maudita amencia est. Ad haec
dum his cupiditatib. ut uidentur leuioribus nimium
indulgetis, interea multa alia uicia uires acci-
piunt, legum contemptus, audacia, adiunguntur
corrupta sodalicia, honesta studia omnia deserun-
tur, succedit ocium, id ad uoluptates inuitat, Atq;
harum rerum qui sit exitus, quae κατὰ σφοδρὴν
saepe uidemus. Non igitur nihil periculi est, ut qui-
dam existimant, ignoscere sibi in his nugis, ut uo-
cant. Nimis quam uerum est has nugas seria ducere.
Vetus est uersiculus magna teneri non posse si para-
ua negligenter tueanur ἢ μὴ φυλάσσοις μιν ἄπο
λασ τὰ μείζονα. Idem hic fieri uidemus. Nam
qui parum firmi sunt aduersus has leuiiores cupi-
ditates, hos citius opinione alia maxima mala, op-
primunt. In primis autem nos qui Christo nomen de-
dimus, uerecundiam ac modestiam in omnib. uite
partibus colere decet, & quia ea uirtus Deo in pri-
mis plaxt, & ut bonus exemplis aliorum mores
meliores reddamus.

DIXI.

Nemo

ENCOMI-

VM FORMICARVM

SCRIPTVM AB

ERASMO EBNE

RO.

IMO IN HOC COETV
dixit unquam quantum
equidem iudicare possum,
cui perinde beneuolencia
uestra, atq; mihi opus esset,
non modo quia hæc ætas me
a singulari fauore confir-
manda, & adiuuanda est,

Sed etiam quia argumentum adfero, quod etiam si
nouitate placere possit, tamen ita est exile, ut nullam
magnopere admirationẽ mercatur. Alij res gestas
clarissimorum imperatorum recitarunt, & tum ho-
neste facta summorum hominum, dicendo ornaue-
runt, tum aut populorum, aut tyrannorum turpi-
ter facta grauissime uituperauerunt. Ego quo-
niam deerat eloquentia par tantis caussis, infirmita-
te uirium humilius argumentum querere coactus
sum. Qua de re dum aliquot dies delibero, dum-
q; reputo quas res exiguas laudauerint ueteres
scriptores, a Luciano uideo muscam, a Virgilio apes
D mirifice

mirificæ ornatas esse . Cum igitur mihi honestum
esse putarem, ueterum exempla sequi, formicas
sumpsi laudandas . Neq; nullum operæ præcium
esse iudico in tanta naturæ uarietate hæc minuta ani-
mancia contemplari . Etenim non modo ethnici
scriptores dignam hanc materiam in qua elabora-
rent, putauerunt, Sed etiam principes christianæ
doctrinæ, mentione paruorum in natura rerum
delectari uidentur . Christus iubet nos passeres
intueri . Solomon præcipit non modo contemplari
formicas, sed etiam nos ad eas tanquam in ludum
discendi causa mittit . Quid commemorem quam
multa animancia Basilius diligentissime describe-
rit, & Basilius secutus Ambrosius eandem ani-
mancium historiam in enarratione operum sex die-
rum pene ad uerbum recenset, docetq; in illis pro-
posita nobis esse a deo & tanquam picta plurima-
rum uirtutum simulachra, quæ nos officij nostri
admonerent . Turpissimum est enim homini tam
longe a sua natura degenerare, ut a bestijs etiam
uirtute superetur . Non igitur inutile uideba-
tur ingenia moresq; & totam quasi *πολιτικῶν*
formicarum describere, quod inde plurima pul-
cherrimarum uirtutum exempla, & uere, quod
aiunt greci *μυρμηκία ἀγαθῶν*, capere licet .
Videte aut quantum mea me fefellerit opinio .

Quo

Quod enim argumenti genus arbitrabar propter
tenuitatem sine magno negotio exponi & perpo-
liri posse, id in experiundo cognoui longe secus
esse. Comperi enim non mediocris artificis esse.
honore uerborum res exiles ornare ac illustra-
re. Quamq̄ igitur scenciebā me suscepto oneri impa-
rem fore, tamen quoniam non ad ingenij famam
sed exercendi styli causa suscepam, desistere
nolui, sed peregi fabulam quam inciperam. Quæ
so igitur uos, ut pro humanitate uestra me benignè
audiatis, quod si nulla alia res, tamen schole con-
suetudo a uobis impetrare debet, & si suam laudē
honestus conatus meretur, non indigni favore iu-
dicandi sumus honestissimo argumento suscepto,
etiam si rei quam instituumus difficultate uicti su-
mus. SED ut philosophi in descriptione animarum
cium, primum de cuiusq; procreacione dispu-
tant, ita & nobis formicarum ortus, inde usq; ab
ouo, ut aiunt repetendus erit. Verum historia for-
micarum longior iliade futura sit, si omnia
commemorare uelim, sed hoc ad earum laudem
magnopere pertinere existimauimus, quod cum
tam multa diuinitatis uestigia in eis extant, in-
telligi possit eas non sine certo dei consilio na-
tas esse multoq; uerius quam poeticos hero-
as genus a ioue summo ducere, ut poeta inquit

Quomodo enim in hac terrena natura futuri præscientia sine diuina ui existere potest? Non hanc tantam haberet hic uermiculus industriam longe alienam a brutorum aptu, nulla gregalium noticia, nulla mutua collocutio inter eas esset, nulla nossent temporum discrimina, nisi mentem deus indidisset tantarum rerum tamq; uariarum capacem. Etenim sapere, meminisse præterita, consequentia cernere, futura præuidere, ne homines quidem, nisi diuinitus commoti excitatiq; possunt. Quis enim quamuis ingeniosus, sine Dei ope, uarios motus stellarum magnitudinesq;, molem terræ, & alia multa deprehendisset. Multo minus igitur bestie ratiocinari, & futura uidere & animaduertere præsentia, nisi Dei beneficio possunt. Neq; enim hæc aliunde quam a Deo in terrenam naturam propagantur. Habent igitur formicæ, non dubium generis sui autorem deum, cuius rei id quoq; signum esse intelligi potest. Nam cum sacræ literæ mittant nos ad formicæ, tanq; ad magistros, profecto significant hoc consilio a deo fabricatas, & his ingenij dotibus instructas esse, ut docere nos utilia possent, ut enim nullus paterfamilias, si sapiat, filium docendum tradit ei cuius non probat erudicionem, ita credibile est, nec diuinum spiritum nos ad eiusmodi magistros mittere, qui non doceant

doceant cœlestia. Necesse est igitur eas artes,
quas nobis istæ discendas proponunt diuinitus in
sensibus ac natura formicarum scriptas atq; sculpa-
tas esse. Vereq; esse in eis, ut poeta ait,

Partem aliquã diuinæ mentis, et haustus æthereos.

DIXI hæctenus de formicarum ortu ac nobilitate,
quæ non paruam commendationem habet, Ad-
fert enim nobilitas non modo in hominibus, sed eti-
am in pecudibus quædam uirtutis semina, quæ a
parentum natura in posteros propagantur. Nunc
de ingenijs ac moribus deq; omni uitæ consuetudi-
ne illarum dicendum est. Atq; hæc pars oratio-
nis, quid aliud habet, quam honestissimam quan-
dam formam recte uiuendi. Nemo philosophorum
non tradidit bene uiuendi præcepta. Sed huius insec-
ti historia, quid sit rectum, quid turpe, quid utile,
quid non, quid deæat, melius Chrysippo & Cranto
re dicit. Quis non hæc singularis prudentiæ di-
ligentiæq; indefessæ opera esse dicat, colligendi
uictus tempora intelligunt. proinde aceruum fru-
menti in messe comportant, condunt comparcum-
q; in hycmem. præuident enim hyeme in uacuis
agris frustra se pabulum quæsituras esse. Onera
morsu gerunt, longe maiora, quam pro corpo-
ris porcione ferre posse credibile sit. Quæ-
dam grandiora protrudunt, tota corporis mole

obnixæ, semina priusquam cõdant, arrodunt, ne
rursus exeant in fruges e terra, madefacta imbre
proferunt atq; siccant. Nec noctu, plena luna, uacu
æ sunt. Vsq; adeo turpe ducunt feriari, ut nullum
sibi tempus idoneum labori perire sinant. Interlu
nio cessant ab opere, siquæ in itinere ferendis gra
uis grauatæ sunt, gregales norunt, & quoniã sepe
tanquam ex diuersis ciuitatibus in eadem uia conue
niunt, in unum aliquem locum omnes uniuersum
commeatum comportant, ibiq; sua signa recognos
cunt, ibi uelut exercitum recensentes, agmina se
parant, & suum cuiq; auhendum tradunt. Obuia
inter se quasi colloquuntur, ac percontantur, donec
agnoscant singule suos ciues. Nulla tam sapien
ter constituta ciuitas fuit unquam, quæ ad hanc for
miarum politiam conferre possint. Nam cum
nullum urbibus uenenũ nocentius sit, quam ocium,
uidetis hanc pestẽ procul ab hoc animalculo abesse
Nunquam ardentissimi æstus a labore absterrent,
non noctu uacuæ sunt, quod tempus alijs animali
bus natura ad quietem dedit. Non magnitudine
itinerum aut asperitate uiarum defatigari se paci
untur. Sed sepe ex longinquo frumentum conue
hendum est. Sepe per confragosa saxa magna ui
grana in aduersos montes protrudenda sunt. Ita

omnes

omnes difficultates, non uirium magnitudo, non corporis moles, sed animi robur, & industria superat, ut adpareat hic etiam uerum esse id quod est apud historicum quendam, nihil tam altum a natura constitutum esse, quo non possit uirtus eniti. Non dubium est autem, quum ut omnia ex ocio uicia nascuntur, ita labor plerasq; pulcherrimas uirtutes gignat. Proinde nec ceteræ uirtutes desunt huic generi. Quis enim non uidet singularem iusticiæ intellectum in eis esse, quia certos dies constituunt recognoscendis oneribus, ut cuiq; agmini suum tenere sine iniuria liceat. Facile est enim ab alieno abstinere his quibus in sua uirtute industriaq; spes posita est. sed illi qui cum per luxum atq; libidines sua effuderunt, postea rationem inueniunt quomodo de alieno helluentur. Hinc in ciuitatibus nouæ tabulæ flagitate, bella ciuilia, & innumerabilia alia mala, quæ ciuium discordia parit, nata sunt. Quid autem de parsimonia formicarum dicam, quæ in hoc genere maxime cernitur. Non enim tantum in præsens sibi consulunt sed comparcunt, & prospiciunt sibi in futurum, quæ uirtus cum per sese magna sit, & admirabilis tamen hoc etiam graciosius esse debet omnibus, quod iusticiæ ueluti custos est.

Neq; enim tolerare infinitos illos sumptus sine ali-
eno decoctores possunt, sed longe dignissima bono-
ciue uirtus est, in commune querere, & communia
bona summa diligentia augere. Quæ res enim alia
omnibus ciuitatibus exicio est, quam quod priuata
bona, publicis utilitatibus pleriq; omnes anteferunt
Atqui ita sentire nos oportuit, quoniam patriæ salu-
te, nostra salus continetur, & quoniam ipsi a patria
in qua nati, educati, ad humanitatem, & religionem
instituti sumus, cuius legibus uitam nostram ac for-
tunæ defendimus, tam multa beneficia acceperimus,
æquum esse, ut nos etiam illius utilitates pro uirili
iuuamus, imo quidquid aramus, quidquid serimus
quidquid metimus, ad patriæ utilitatem referendū
esse existimemus. Deniq; illius salutē, ac tranquillitæ-
tem antiquiorem dignitate, ac salute nostra, duca-
mus. Hanc uirtutem licet in formicis ærnere
ad communem usum, ad siduas operas conferenti-
bus. Videtis quam multarum uirtutum exem-
pla nobis formicæ proponant, ad quam imaginem
si maximam hominum partem contuleris, quotus
quisq; erit his uirtutibus præditus. Bona pars
uoluptatibus, atq; ocio dediti nulla de re in omni
uita sunt solliciti quam de conuiuio adparando, aut
alijs similibus uoluptatibus comparandis. SENECA
scribit Pacuuium quendam prætorem in syria su-
isse,

isse qui quotidie splendide conuiuatus, cum se co-
pioso uino de die ingurgitasset, solitus sit uesperu fu-
nus sibi adparare. ac cersere tibicines qui fune-
bres modos canerent, & hoc genus alia curare
ad funeris speciem representandam. A cæna cum
iam sustinere se ebrius non posset, iubebat se lec-
tulo impositum, tanquam funus inferri in cubi-
culum, & cantari funebres modos. Βελωταί
Εελωταί, iudicabat enim cum demum diem, præ-
clare se uixisse quo ita esset conuiuatus, nec ducebat
esse uitam adpellandam, cum non liceret eiusmodi
uoluptatibus perfrui. Quis non statuat plus esse
mentis formicæ, quam huic Pacuuius, qui uitam ho-
mini hanc unam ad rem, ad pecudum uoluptates
perfruendas, datam esse credidit. Et quamuis ex
emplum Pacuuij in funere faciendo non multi imi-
tentur, dogma tamen hoc præclarum maxima
pars hominum profitetur, qui nihil in omni uita, dig-
num homine suscipiunt ac gerunt, sed in ocio, &
inter pocula temulenti ætatem exigunt. Sed quoni-
am sanorum hominum iudicio, uentres isti non ho-
mines, sed uerius monstra hominum sunt desino
formicas cum his conferre, quos non modo for-
micarum exempla, sed ne quidem publicæ leges
ad sanitatem reuocare possunt. Nulla autem inter
omnes laudes formicarum amplior esse mihi uide-

tur, quam ea quæ apud solomonē est. Is enim inquit
formicas non modo stultos sed sapientes antire pru-
dencia. Neq; ego, nisi tam grauem autorem haberē,
auderem hoc paradoxum inter doctissimos homi-
nes dicere. Sed quia formicarum laudes colligere
institui, non fuit hæc prætereunda præsertim cum
esset amplissima. Quid audio? omnibus philoso-
phorum scholis, omnibus rerum publicarum guber-
natoribus, deniq; omnibus sapientibus uiris formi-
cæ præferuntur. Hoc plane est iuxta prouerbiū for-
mica camelus. Et cū non possim hoc loco omnes caus-
as cur ita scripserit solomō, recitare. Sūt enim mul-
te quas ex ipsius christianæ doctrine fontibus
longe repetere oporteret, tamen unam hanc comme-
morandam esse duxi. Tanta desidia est humani ani-
mi, ita penitus heret in nostris medullis uoluptatum
atq; ocij amor, ut nulla tanta sapientia sit, quæ
non uoluptatum illecebris uinci & expugnari possit
ut industriam laboremq; remittat. Quod cum
etiam poete animaduertissent, finxerunt hercu-
lem tot domitorum monstrorum, Omphales amo-
re captum, muliebri ueste, in gynecio tenentem
colum. Atq; hoc illi de summo uiro fingeant,
ut significarent nullam tantam esse uim animi, quæ
nō frangi ac debilitari blandicijs uoluptatis posset.
Compara uero mihi formicas ad hūc Hercule aut si
manis

30

mauis ad Alexandrum, harum industriam sedulitate-
temq; nulla res unquam retardat. Illi scilicet heroes
summa sapientia ac fortitudine præditi, quæ immu-
tati sunt, alter amore mulierculæ, alter etiam ma-
gis belluinis uoluptatibus. HVC igitur sacræ
literæ sapientes etiam uiros accersunt, & in hanc
academiam uocant ut discant, non modo similem in
laboribus constantiam præstandam esse, sed etiã ut
uideant quanta sit infirmitas humanorum animo-
rum qui tam facile defatigari se paciantur, ut for-
micæ etiam robore animi summis uiris præstent.
Et has ideo intueri iubet, ut cum uiderint tan-
tam uim uilissimæ bestiolæ diuinitus datam esse, pe-
tant & ipsi expectentq; a deo similem constantiam
industriamq;. Sed de hoc toto loco alij rectius di-
cent. Vos autem optimi comilitones, quoniam ita
iubent sacræ literæ, intuemini formicæ & cum
aliarum uirtutum exempla ab eis petite, tum in pri-
mis earum sedulitatem exprimere contendite.
Etenim si uel nulla proposita essent nobis laboris
nostri premia, tamen quoniam deus precipit ut la-
boremus, parere illius uoci debebamus. Nunc
autem cum etiam tanta præmia proposita sint, quæ
est amencia, tantarum rerum magnitudine non ex-
citari aut acui ad laborem. Nil sine magno ui-
ta labore dedit mortalibus, inquit poeta. Proinde
noli

nolite putare sine magna animi contencione ulla uita
tae praesidia comparare uos aut retinere posse. Quae
de re cum omnes omnium doctorum uirorum libri
pleni sint, & referti hoc genere exhortacionum,
ego uobis, quoniam propter aetatem, uel ad monen-
dos uos, uel ad cohortandos parum autoritatis ha-
beo, recitabo uobis grauissimum locum, qui extat
in Xenophonte, quemque se Xenophon ex Pro-
dici libro transscripsisse fatetur. Sunt autem con-
trariae oraciones uirtutis & uoluptatis ad Hercu-
lem deliberantem, utram uitae uiam ingrediatur
uoluptatis ne an uirtutis stadia sequatur, sic
enim ait. CVM HERCVLES ex puericia
egressus, iamq; prope pubertatem esset, qua aeta-
te sui compotes facti adolescentes, significant utram
uiam uirtutis, an ignauiae ingredi uelint. exijt in
solum locum seditq; tacitus secum deliberans, utra
uiam iniret. Hic adparuerunt ei duae muliercu-
lae maiores humana specie quarum altera uultu mo-
desto, & liberali erat, nullo peregrino cultu aut
fusco ornata, sed genuina bonitas formae adpare-
bat, in corpore mundicies, in oculis pudor, in ince-
ssu modestia, uestem praeterea candidam gerens.
Altera erat habicior, & fucata, nam & rubor, &
candor maior erat natiuo. Et incedebat supina,
oculos late pandens, ueste induta quae formam max-
ime

ime commendabat, contemplanſ interim ſe, & circumſpectans an alij ſe uiderent, non nunquam cliã umbram ſuam reſpiciens. Poſtquam autem propius uentum eſt, illa prior modeſte pergebat. Hęc autem ut anteuerteret accurrit ad herculem ac inquit. Video te Hercules deliberare utram uiam ad uitam agendam ingrediaris. Quod ſi me tibi ad iunxeris, ducam te iucundiſſima & faciſſima uia. Nulla res iucunda eſt, qua non pocieris, & moleſtiam nullam perpecieris. Neq; enim aut bella, aut alia grauiã negotia curabis, ſed hoc unum cogitabis ac queres, ubi aut cibum aut potum ſuauiore inuenias, aut quod delectet oculos aut unde olfaciendo aut tangendo aliquam uoluptatem percipias, aut ubi amoribus perfruaris, aut quomodo molliſſime cubes, & quomodo hęc omnia ſine aliquo labore conſequaris. Et ſi quis incidere metus egeſtatis, non eſt quod timeas me tibi aliquid laboris impoſituram eſſe, efficiam enim ut fruaris his, quę alieno labore parta, ſunt in promptu. Nec ulla re abſtinebis unde modo ſperes te aliquam uoluptatem poſſe lucrificere. Ego enim meis ſodalibus poteſtatem facio ex omnibus rebus uoluptates decerpere. Hęc Hercules audiens, inquit, Mulier quod eſt tibi nomen? Tum illa, mei

Soda

Sodales uocant me. Felicitatem. Qui me aspernantur
uocant me Ignauiam. Interea accessit & altera muli-
er. Dixitq; uenio & ego ad te adolescens, Noui
autē tum generosos parentes tuos, et indolem edu-
cationemq; tuam. Hæc mihi spem faciunt, fore,
ut si me secutus fueris, magnas ac honestas res
geras, & me multo clariorem apud homines effi-
cias, Nec longa te præfacione quæ ad uoluptatem
fingi solet, morabor. Sed simpliciter id quod res
est uereq; narrabo quod dii constituerunt, Nul-
la uera bona, sine labore curaq; mortalibus dii de-
derunt. Sed siue deos tibi uis esse propicios, placan-
disunt, siue ab alijs diligere uis, beneficijs adiungen-
di sunt. Siue honore adfici a ciuibus cupis, bene-
mereri te de patria oportet. Siue uis in admiraci-
one esse apud omnes græcos, benefactis id te con-
sequi oportet. Siue uis ut terra pariat tibi fruges,
colenda est. Siue ex pecudibus ditescere uis, pascan-
dæ sunt. Siue bello opes tuas augere uoles, ut so-
cios in libertatem adferas, & inimicos in seruitu-
tem redigas, belli artes discendæ sunt ab his qui
eas norunt, & exerandæ, ut quomodo eis utendum
sit scias. Si robur corporis uis confirmare, con-
suefaciendum est, ut rationi obediat, & exeran-
dum magno labore ac sudore. Quod cum dix-
isset uirtus, interpellat eam Ignauia inquitens. Vides
hercule

Hercules, quam asperam & longam uiam ad foelicitatem hæc tibi mulier ostendat, quo ego tibi compendiarium & planam uiam monstraui. Tum uirtus. O misera, dic nunquid habeas boni, & nunquid suauem unquam cognoueris, que nullum laborem uis illorum consequendorum causa suscipere. Et ne quidem expectas naturale desiderium suauium rerum, sed antequam natura expetat eas impleas atque obruis te, edis, priusquam esuris, bibis antequam sitis, condimenta uaria ad irritandam famem excogitas, uina præciosa, ut inuites sitim comparas, in æstate niuem queris. Et ut suauiter dormias, non modo mollia strata, sed etiam lectos facis, somnum enim accersis, non ut per laboris interualla quiescas sed inopia negocij sine pudore ac legum metu amori operam das, nocte abuteris, & optimam diei partem somno perdis. Et cum deam te esse glorieris ex deorum numero eiecta es, aspernantur te & honesti homines. Neque unquam suauissimum carmen, tuas laudes audiisti. Et pulcherrimum spectaculum nunquam uidisti, Nullum enim unquam recte factum tuum spectasti. Quis tibi improba credet, quis egeni dabit aliquid. Quis sane mentis in tuo choro esse uelit. Vbi iuuenes, imbecilli corpore sunt. Senes fatui, qui cum adulescentiam in ocio perdididerint

diderint, senectutem miseram & calamitosam a-
gunt. Tunc & pudet anteactæ uitæ, & piget pri-
mum querere necessaria etati subsidia. Suauia
in adolescencia ante tempus præcæperunt, labo-
rem & ærumnas in eam etatem distulerunt, Ego
uero apud deos uersor, & apud honestos homi-
nes. Nullum honestum facinus neq; dii neq; ho-
mines sine me faciunt. Ideoq; me & dii & homi-
nes honore adficiunt, grata sum opitulatrix ar-
tificum. fida custos familiæ dominorum, beneuola
adiutrix seruorum, iucunda comes laborum in pa-
cæ, firma periculorum in bello auxiliatrix. Opti-
ma amicitiæ socia. Et mei amici suauis uolup-
tates sine fastidio percipiunt ex cibo & potu, ex-
pectant enim illorum naturale desiderium. Som-
nus etiam suauior eis est, quam ociosis, quem eti-
am cum opus est, sine molestia abrumpunt, nec
propter hunc necessaria intermittunt. Et iuuenes
senum laudibus gaudent. Et senes delectantur iu-
uenum honoribus, & incredibili uoluptate rerum a
se gestarum meminerunt. Et sine difficultate
presentes labores cõficiunt, per me dijs cari, amicis,
cari patriæ. Et cum ex hac uita discedendum est, non
obscuri aut ignoti iacent, sed laudes eorum perpe-
tuo a posteris prædicantur. Hæc tibi o fili bo-
norum parentum Hercules contingent, & ueram
foelici-

foelicitatem stabilemque; ita consequeris, si laborem non defugies. Sic uirtus apud Xenophontem concionatur, & ad labores suscipiendos, non tantum Herculem, sed omnes adolescentes, uerissima grauißimaque uoce hortatur. Qua oportuit aures uestras undique circumsonare, & inertes animos tanquam classico exuscitari, Atque hanc ipsam uirtutis orationem diuinitus in formicis scriptam putate, quas quoties uidebitis ueniat in mentem hanc uobis imaginem, quæ uos ad laborem incitet in terris a deo propositam esse. Et sicut comediæ exhibentur ut in illis exemplis discamus, quid in uita deceat. Ita deus in hac rerum natura uaria spectacula fecit, quæ nos officij nostri commonefacerent. Proinde cum formicæ conuenientes grana, condentesque in commune spectabitis, existimate hanc tanquam dei uocem esse, quæ iubet ocium, nocentissimam pestem fugere, & suscipere honestos labores, quibus & nobis ea quæ in omni uita necessaria sunt, comparemus, & societatem communem hominum iuuenus. Quod si facietis fauebit uestris illis laboribus deus, & omnem uitæ cursum fortunabit. Contra eos qui capti amore ocij uoluptatumque; non uolent formicam audire, atque imitari, ad quam a deo tanquam a magistris missi sunt, hi sciant se grauißimas pœnas contem-

ptæ magistræ imo contempti celestis mandati datur
ros esse, odit. n. ocium deus, ideoq; non unum ca
lamitatis genus ex ocio nascitur.

DIXI

PHILIPPVS MELANCHTHON
SIMONI GRYNEO VIRO
doctissi. & amico ueteri. S. D.

CVM in omnibus artibus prosit initio breuia
quædam elementa tradere ad præparandos
studiosos, ad interiorẽ doctrinam, maxima
profecto debetur gratia uiris optimis & crudi-
tissimis, qui harum pulcherrimarum disciplina-
rum uidelicet astronomiæ, & cosmographiæ isa-
gogas nobis composuerunt, qui quidem non so-
lum propter ipsarum artium dignitatem sed magis
etiam propter rei difficultatem laudari merentur.
Magni enim negocij fuit magnæ prudentiæ ex tan-
ta tamque multiplici rerum copia eligere ea quæ
maxime in aditu ac uestibulo profutura essent.
Hanc ob causam semper amaui mirificæ libellum
Iohannis de sacro Busto qui mihi uidetur elemen-
ta in hoc genere complexus aptissime, ac pluri-
mum uidisse in gymnasijs homines doctissimos iu-
dico, qui magno consensu prætulerunt hunc libel-
lum alijs eiusdem generis, & extare in omnibus
scholis, & in omnium manibus uersari uoluerunt.
Victurus genium debet habere liber, inquit Mar-
tialis. Sed talis genius non contingit operibus, quæ
nullam habent utilitatis cõmendationem. Cũ autem
hic libellus tot sæculis in omnibus scholis in tanta

uarietate iudiciorum genios habuerit propicios, ne-
cesse est eum rebus optimis refertum esse. Videmus
.n. paucissima scripta uetustatem ferre, præsertim
in scholis ubi morosissime iudicari solet. At hic libel-
lus multis iam sæculis maxima cum approbatione
doctorum omnium legitur. Quare & nos curemus
eum per manus acceptum a maiorib. tradere poste-
ris, & tanquam opus publicum communib. studijs
conseruemus, ut in scholis aditum iuuenib. ad pul-
cherrimas artes, quarum elementa tradit, ostendat.
Nam si existimamus illarum artium cognitionem
utilem in uita esse, magnopere nobis hæc monumen-
ta conseruanda sunt, quæ aditum ad eas patefaci-
unt. Quis est autem tam ferreus tam sine sensu ul-
lo, ut non aliquando suspiciens cælum, & pulcher-
rima in eo lumina intuens, admiretur tam uarias ui-
cæs quæ motib. conficiuntur, nec cupiat quasi uesti-
gia illorum motuum. uidelicet certam rationem di-
uinitus ostensam cognoscere. Neq;. n. res tam ua-
riæ tamq; procul positæ aut inquisitæ essent aut
acie ingenij humani perspectæ, nisi deus studia quo-
rundam summorum uirorum & excitasset & pro-
uexisset. Ita q; cum ducat homines natura ad has
artes, prorsus humana mente carere iudicandi sunt,
qui pulchritudine illarum rerum, & cognitionis
suauitate nihil afficiuntur. Ac præclare Plato ait
astronomiæ causa oculos hominib. datos esse. Vole-
bat

bat. n. significare in omnib. corporibus nihil esse pulchrius, quam illa caelestia lumina & homines natura ad hanc pulchritudinem fruendam praecipue rapiti, ac mihi quidem oculi ipsi cognationem uel maximam cum siderib. habere uidentur. Vt. n. in mundo luget sol, ita in homine, quem non nulli propter plurimas similitudines μικροκοσμοσ uocauerunt, sua quaedam lumina, uelut sydera condita sunt. Itaq; qui cognata illa lumina fastidiunt, non considerant naturae opificium eamq; ob causam digni erant quibus eruerentur oculi, cum his ad hanc rem uti uti nolint, ad quam praecipue conditi sunt, praesertim cum illa cognitio admoncat etiam nos de deo & de immortalitate nostra. Neq; enim fieri potest, quin statuatur humanus animus mentem aliquam esse, quae regat & gubernet omnia, si animaduertit illos ratos cursus & leges magnorum orbium & stellarum. Nihil enim tale casu, aut alia ui ulla sine mente existere aut constare potest. Quare si Astronomia confirmat hanc de deo opinionem in animis hominum, Plato non solum erudite, sed etiam religiose dixisse iudicandus est, astronomiae causa nobis oculos datos esse. Sunt n. certe ob hanc causam praecipue dati, ut ad quaerendam aliquam dei noticiam duces essent. Proinde ex philosophis soli isti qui astronomiam aspernati sunt ex professo fuerunt αθεοι, & sublata prouidentia, etiam im-

mortalitatem animorum nostrorum sustulerunt, qui si attigissent hanc doctrinam manifesta dei uestigia in natura deprehendissent, quibus animaduersis coacti essent fateri mente aliqua hanc rerum uniuersitatem & conditam esse, & gubernari. Sed si quis etiam auctoritatem requirit ex sacris literis quæ hæc studia commendet, habet in Genesi testimonium grauißimum, ubi scriptum est. Erunt in signa tempora, & annos. Quomodo autem conficiet nobis sol annos nisi obseruato curriculo descriptis spacijs atque interuallis cursus ac temporum. Quare cœlestis illa uox hortatur nos ad obseruandos cœlestium corporum motus. Quid commemorem utilitates publicas, qualis futura esset hominum uita, si non haberemus descriptam temporum rationem, si non haberemus in historia, aut rebus gerendis annorum numerum. Plusquam barbaries, imo belluarum uita fuerit nullam nosse antiquitatis seriem, nullum temporum ordinem in presentibus negocijs constituere posse. In tanta inscicia, neque religio ulla, neque ciuilis status retineri posset. Cum igitur & natura nos exuscitet, & hortentur diuina oracula, quanquam ille etiam nature sensus, diuinus quidam affatus, & quedam quasi dei uox est, & magnitudo utilitatum inuitet ad hanc doctrinam, diligenter eam colere studiosi adolēcentes debent. Atque in hac re patriæ laudib. etiam mo-

ueri eos conuenit quia hæc doctrinæ cum aliquot se-
culis sine honore iacuisset nuper in germania re-
floruit restituta a duobus summis uiris Purbachio
& Regiomontano, quorum alter ex Norico, al-
ter ex francis uicinis ortus est. Hos heroes singu-
lari quadam ui diuinitus ad has artes illustrandas
excitatos esse res testatur ipsa. Quando enim tantū
lumen habuerunt postquam hæc studia in ægypto
extincta sunt. Nam etsi arabes desertam a græcis
possessionem magna ui inuascerunt adeo ut has artes
in occidentem, & hispaniam usq; propagauerint,
tamen eorum scripta ostendunt curiosam natio-
nem non tam elaborasse in obseruandis motibus,
quam in diuinationib; quarum adeo cupidi fuerunt
ut non contenti Ptolemei Astrologia quæ pars
quædam physices existimari potest, sortes etiam
& alia multa prædictionum genera ἀναίτιο λο-
γικῶν commenti sint. At nostri illi contulerunt om-
ne studium ad præcipuam doctrinæ partem, obseu-
rissimas demonstrationes Ptolemei cruerunt, &
patefecerunt, & ut transmitteretur ars ad posteros
instruxerunt nos non unius generis commentarijs
Veteres laudant Archite columbam et uaria Archi-
medis opæra, at longe admirabilius opus est breuis
ille libellus Theoricarum Purbachij qui summam
longissimi operis Ptolemei complexus positus orbi
um subijcit oculis. Quid dicam de reliquis monu-

mentis de integra Epitome de tabulis in quibus us
absoluerent artem usum preceptorum ostenderunt.
Hactenus igitur huius doctrine laus penes nostros
homines fuit. Nam autores illi semina huius doctri-
nae sparserunt per germaniam, non aliter ac fru-
gum semina Triptolemus in graecia dissipasse scri-
bitur. Quare turpissimum nobis fuerit tam hone-
stam possessionem optimarum rerum amittere. Sed
sunt nonnulli Epicurei theologi, qui totum hoc do-
ctrinae genus irrident nec solum praedictionibus fi-
dem detrahunt, sed etiam uituperant motuum cog-
nitionem, quos sinamus una cum Epicuro ineptire.
Sunt. n. eiusmodi ut magis opus habeant medicis
quam geometris. Est enim manifestum insaniae ge-
nus aspernari motuum cognitionem, quae habet eru-
ditissimas & firmissimas rationes, ut maxime alte-
ram illam partem diuinatricem omittamus. Quan-
quam mihi neq; picus neq; quisquam alius persua-
serit sidera nullos habere effectus in elementis, &
in animantium corporib. Praeterea nullas significa-
tiones in hac inferiore natura. Nam experientia
ostendit ardentiũ stellarũ congressus urere haec cor-
pora & siccitates asferre, rursus etiam congressus
humentium syderum augere humores. Deinde ua-
rie mixta lumina uarieq; temperatae qualitates, ut
in pharmaceis res dissimilime aliter temperatae alios
habent effectus. Ideoq; recte dixisse Aristotelem iu-
dico

dico cum ait hunc inferiorem mundum a superiore
gubernari & superiora causam motus inferiori
bus corporib. esse & addit rationem prudentissime
cogitatam. Cum inicium motus sit a cœlo, consequi
motum cœli & reliquis causam motus esse. Hęc
.n. sunt eius uerba quę ascribemus ut meminērint
adolescentes, tanquam oraculum ἔσι δ' ἔξ ἀναγκῆς
συρεχίος πῶς οὐτοσ παίσ ἀρωθερ φορσι σ
ῶσε πῶσ ἀρ αὐτου τηρ δύναμιρ κυβερναδαί
εκθερ οθερ γάρ η τησ κινκσεωσ ἀρχή πασιρ,
ἐκφην αιτιαρ νομισέορ πρώτηρ. Sicut .n. in his
nostris corporibus uita seu primus motus qui in cor
de existit ciet motum in alijs membris, ita cū haud
dubie n. o'us cœli primus sit reliqua corpora inci
tat, ut suos quosdam motus efficiant. Neq; uero quis
quam recte institutus in philosophia aliter sensit
unquam. Nam & medici qui solent in materia po
tius, quam in cœlo rerum causas querere, tamen
multa referunt ad syderum constitutiones sicut
ostendit libellus qui Hippocrati ascribitur, de aere,
aquis & locis. Atq; hęc non dissentiunt a christia
na doctrina, quę etsi docet nos omnia diuinitus gu
bernari, tamen non tollit naturales actiones ac si
gnificationes rerum sicut in alendis corporib. ap
paret, quibus etsi uitam ac motum deus impertit, ta
men ea foueri, ac pasci cibo, potu & alijs rebus ad
uitam tuendam conditis iubet. Ac prudentia digna

Ε ρ christiano

christiano est dijudicare quæ sint communes actiones dei & naturæ, quæ autem sint proprie supra naturam positæ, Et ut de homine proprie dicamus, sæpe mihi cogitanti tria uidentur genera actionum in homines cadere. Notissimum est, quod a natura hominis proficiscitur, sensu ac ratione. Ad id pertinent inclinationes quæ sequuntur temperamenta qualitatum. Videmus enim dissimilitudines ingeniorum infinitas, quæ profecto pariunt dissimiles actiones quemadmodum Poeta uere significauit, cum inquit. Natura sequitur semina quisq; suæ. Quid enim tam receptum apud medicos est, quam τὰ ἕθη καὶ τὰ ὡσθη corporum dispositionem imitari. Idq; res loquitur ipsa καὶ in homine bilioso existere nulla posse, sed excitari in eo immoderatos impetus, quasi uentos, magna et uehementia ὡσθη, quæ difficillime possit ratio regere aut flectere. Si quis autem considerabit diuersas regionum naturas, & diuersarum gentium ingenia, quam aliam causam huius dissimilitudinis ostendere poterit, quam cæli naturam. Vnde facile iudicari potest in miscendis temperamentis corporum atq; ingeniorum inter alias causas etiam luminis naturam concurrere. Neq; ego nihil educationem, consuetudinem, institutionem, leges atq; consilia in regendis inclinationibus istis proficere iudico, sed hæc quoq; pono in hoc genere actionum, quod a natura proficiscitur. Alterum genus est actionum quæ supra natura

turam existunt in homine diuinitus. Hoc est enim
christianæ mentis, intelligere ac sentire diuinitus
homines custodiri atq; gubernari, Etsi autem ita gu-
bernat deus, ut naturæ suas partes etiam aliquo mo-
do relinquat, tamen multa corrigit in natura, et
multarum rerum euentus concedit alios quam qua-
les proponit natura. Neq; n. Moises beneficio astro-
rum seruatus est, cum euaderet uia per mare pate-
facta, Neq; Petrus cum per angelum e carcere edu-
ceretur, siderum beneficio liberatus est. Neq; Pau-
lus ex hoste Euangelij, potestate astrorum pius
factus est. Talium operum causam proprie ad de-
um referendam esse, nemo non intelligit. Sicut igi-
tur naturæ uires in alijs partibus eatenus recipi-
mus, ne regnum Christi tollant, ita suas uires lumi-
ni eatenus tribuimus, nequid de gloria Christi detra-
hatur, cui cum omnia subiecta sint, iure etiam senti-
endum est stellarum uires ei parere oportere. Ac bo-
næ mentes hac sententia erigere se atq; confirmare
debent aduersus tristes significationes, quæ non ra-
ro mirabiliter animos in tanta naturæ humanæ im-
becillitate perturbant. Atq; ut alias uerbum dei an-
teferre nostris opinionib. debemus, ita aduersus has
significationes animi uerbo dei ac promissionib. diui-
nis confirmandi sunt. Idq; uulgata sententia docet
quæ citatur ex Ieremia. Nolite timere a signis
cæli, quæ timent gentes. Neq; n. negat propheta
signa

signa esse, sed cum signa nominet sentit ea res ma-
gnas atq; tristes minari. Consolatur autem pios, ne
ea metuant, non quia nihil significant, sed ut confi-
dant se diuinitus inter illa pericula tegi, ac seruari.
Sicut mortem timere Christus prohibet, non quia
mors non sit aspera, sed ut sciamus etiam in morte
ipsum adesse Christum, ut nos seruet. Erigenda igitur
mens est supra uniuersam hanc corporalem na-
turam uel si fractus illabatur orbis, nec paciendum
ut uerbum dei, & fiducia erga deum nobis excuci-
atur, qua sicut muniuntur pie mentes aduersus pre-
sentia pericula, ita muniendæ erunt etiam aduersus
inimicas astrorum significationes, Sicut igitur aliæ
partes physicae non ledunt religionem Christianam,
ita neq; astrologia, nam hanc quoq; partem physicae
esse sentimus, officit pietati, si quis in loco utatur.
Ac præter hæc duo actionum genera quæ re-
censui, reliquum est tertium genus actionum, ad
quas suscipiendas animi contra naturam a diabolo
magno motu impelluntur. Neq; enim aut astris, aut
alijs naturalib. causis, sed diabolo recte tribuen-
tur Neronis & similium tyrannorum prodigiose
libidines atq; parricidia. Itaq; cum humani animi
non uno tantum genere causæ moueantur, consequi-
tur leges fatorum uarijs modis impediri, in-
terdum afflatu diuino, interdum institutione, inter-
dum deliberatione, interdum etiam in deterius
flecti

flecti a diabolo. Praeclare igitur inquit Ptolemeus
astrologorum decreta non esse praetoria. Nam praetoris
edicta populum parere cogunt. Illae uero signi-
ficationes non afferunt uim hominib. etsi non ubi-
q; sunt ociosae. Atq; harum rerum exempla suppe-
ditant historiae. Sed haec disputatio longior est quam
ut hic explicari tota possit. Haec. n. ideo commemo-
raui ne adolescentes in totum damnent hunc cho-
rum artium, propterea quod imperiti quidam irri-
dent diuinationes. Nam illa doctrina de motibus co-
gnitionem habet suauissimam & homine dignissi-
mam. Et si quis adhibebit iudiciu[m] intelliget alteram
partem artis diuinatricam uidelicet, perinde esse
partem physicae, sicut medicorum predictiones
pars quaedam physices esse existimantur. Neq; n.
illa pulcherrima corpora syderum frustra condita
esse senticndum est. Praesertim cum ille ordo atq;
cursus summa ratione constet, adeo ut quaedam
quasi politia in caelo, uelut in poemate depicta esse
uideatur. Sol enim qui regnare uidetur, in medio or-
be uehitur, stipatus senatoribus, bellatore, atq; ora-
tore, habet & oeconomas lunam & uenerem. Na[m]
hae praecipue dominantur in ciendis humoribus,
quib. aluntur corpora Cum autem & hic admira-
bilis ordo ac positus, deinde certissimae leges
cursus tententur hoc opificium summa ratione
constare, non est consentaneum astra nullas signi-
ficationes

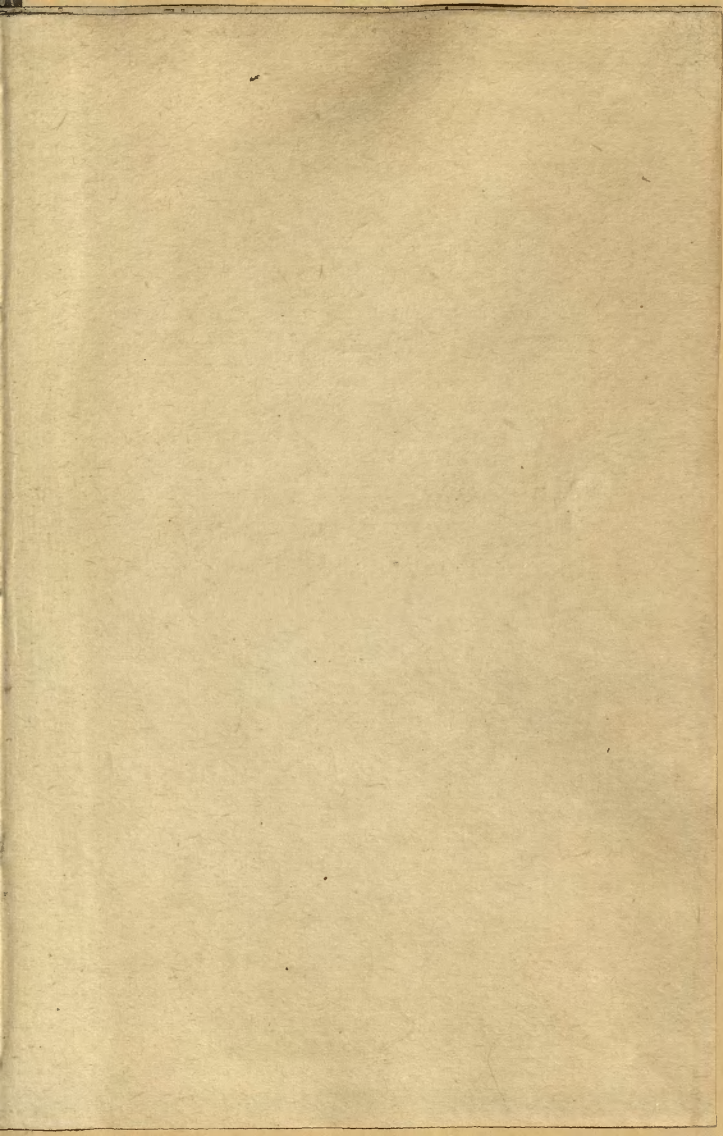
fixationes nullos effectus habere. Neq; uero frustra dicunt sacrae literae, erunt in signa tempora, et dies & annos. Hic non solum inquit annos, dierum & noctium uices, discrimina temporum uidelicet aestatis atq; hyemis ab astris confici, sed addit etiam de signis. Idq; interpretatur consensus omnium saeculorum quo compertū est eclipses semper habuisse tristes euentus. Non est autem hominis bene instituti, dissentire a consensu tot saeculorum. Hæc fortasse longius quam oportuit in hunc libellum præfatus sum, sed uolui commonefacere adolescentes in ipso uestibulo harum artium, ut de hoc toto choro artium honorificentius sentiant. Scripsi autem ad te, Grynee doctissime, non quod hac oratione te arbitrarer accendendum esse, qui in uniuersa philosophia sic exællis, ut quem tibi conferam ex nostris hominibus, habeam neminem, Sed harum artium mentio semper memoriam mihi tui renouat, cuius rei testem habes uirum optimum Iacobum Milichium, qui quoniam has artes hic doctus, multum de eis mecum confabulatur, quo in sermone sepe numero incidimus in tui mentionem. Nemo itaq; fuit ad quem potius de his artibus scriberem, quam ad te ut intelligeres nos cum ipsis recordationem tuæ amicitiae coniungere. Quanquam extant & publicæ quædam monumenta tua, quæ nos de tuis uirtutibus atq; pulcherrimis studijs admonent. Habemus enim

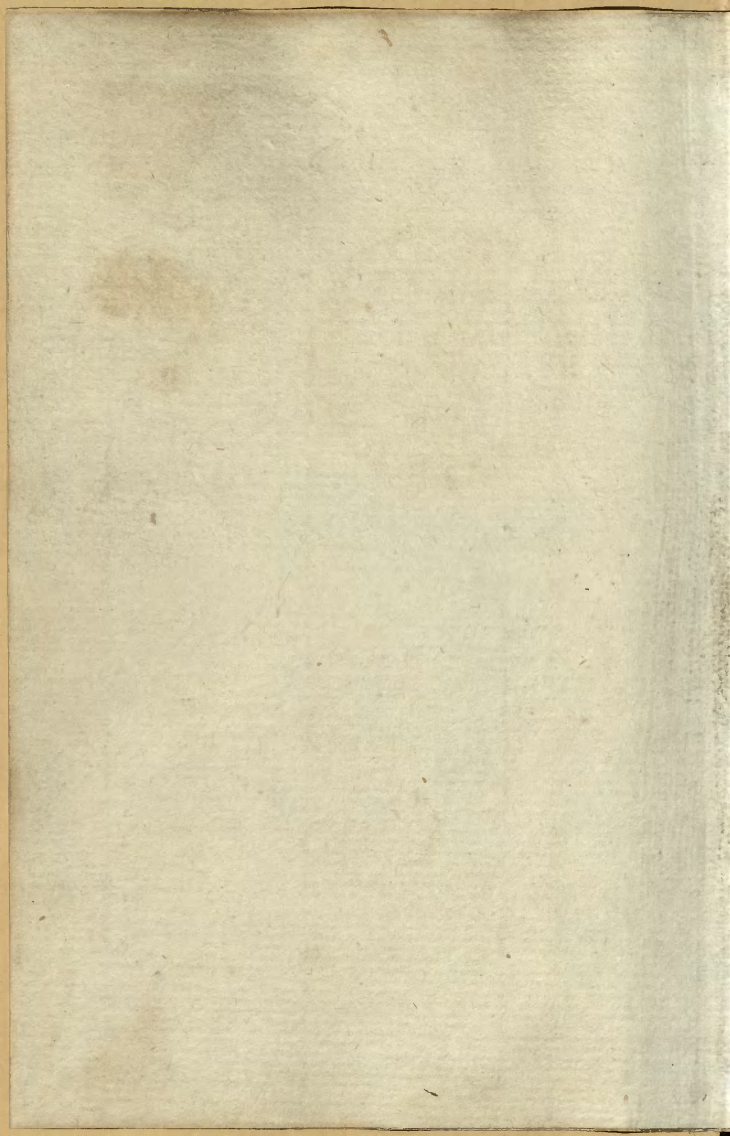
Aristotea

Aristotelem tuo beneficio emendatiorem ac niti-
diorem quem scis me ualde mirari, amare atque
colere. Sed nunc magis amo, postquam habeo in ue-
stibulo operum eius nomen hominis amicissimi as-
criptum. Utinam uero mihi contingat aliquando
ocium ad hunc autorem illustrandum atq; ornan-
dum, quemadmodum tu instituisti magna cum lau-
de facere. Accipio. n. te libros aliquot longe foelici-
us enarrasse, quam solebant isti qui paulo ante hanc
ætatem non natiuam Aristotelis faciem, sed uix
exiguam umbram nobis ostendebant, nec tradebant
philosophiam hoc est sapienter dicendi &
iudicandi scientiam, sed hanc oppres-
serant ociosis et inanib. argutijs,
quæ nihil ad iudicandum de ci-
uilib. aut alijs magnis
rebus proderant
Sed hæc ali-
as, Be-
ne Vale.

Vitebergæ. Mense Augusto. Anno
M. D. XXXI.

Impressum Vitebergæ per Iosephum
Clug. Anno M. D. XXXI.

Konserwacja dokonana w r. 1953
przez Piotra Karowskiego
Inteligatora Biblioteki Miejskiej

B 847 - B 855

